

Jak reagować na CYBERPRZEMOC

Poradnik dla szkół

Biblioteka programu „Dziecko w Sieci” Fundacji Dzieci Niczyje

Jak reagować na cyberprzemoc.

Poradnik dla szkół

Łukasz Wojtasik (red.)

Autorzy:

Julia Barlińska, Fundacja Dzieci Niczyje

Anna Borkowska, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej

Katarzyna Fenik, Fundacja Dzieci Niczyje

Dorota Macander, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej

Justyna Podlewska, Fundacja Dzieci Niczyje

Weronika Sobierajska, Fundacja Dzieci Niczyje

Dariusz Stachecki, Gimnazjum im. F. Szodrskiego w Nowym Tomysłu

Marta Wojtas, Fundacja Dzieci Niczyje

Łukasz Wojtasik, Fundacja Dzieci Niczyje

Copyright © Fundacja Dzieci Niczyje

Wydawca: Fundacja Dzieci Niczyje

Wszelkie przedruki za zgodą wydawcy

Redakcja: *Marta Tomaszewska*

Korekta: *Beata Kaczyńska*

Projekt graficzny: *Ewa Brejnakowska-Jończyk*

Skład i łamanie: *Zbigniew Wąsik*

Druk: DEJA VU

Wydawnictwo współfinansowane przez Save the Children Sweden

ISBN: 978-83-926185-4-6

Spis treści

Wstęp	4
I. Cyberprzemoc – charakterystyka zjawiska	5
1. Cyberprzemoc – charakterystyka zjawiska <i>Łukasz Wojtasik</i>	6
II. Szkolny system zapobiegania i reagowania na cyberprzemoc	11
1. System reagowania w szkole na ujawnienie cyberprzemocy <i>Anna Borkowska, Dorota Macander</i>	12
2. Postulaty w zakresie bezpiecznej szkolnej infrastruktury informatycznej. Opis zaleceń na przykładzie praktyki <i>Dariusz Stachecki</i>	23
3. Edukacja na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w Internecie <i>Julia Barlińska</i>	35
IV. Aneks	80

Przemoc rówieśnicza z użyciem mediów elektronicznych stała się w ostatnich latach poważną kwestią społeczną. Wyniki badań pokazują, że przemocy w sieci doświadcza ponad połowa dzieci w Polsce! Specyfika Internetu i telefonów komórkowych powoduje, że nawet pozornie błahe akty cyberprzemocy stanowią dla ich ofiar poważny problem, z którym często nie potrafią sobie poradzić. Problem cyberprzemocy w oczywisty sposób dotyczy szkół. W klasie, szatni, czy na boisku szkolnym dochodzi do aktów przemocy z użyciem telefonów komórkowych lub Internetu. Coraz częściej też „tradycyjne” konflikty rówieśnicze ze szkoły przenoszą się do sieci. Kontaktując się z nauczycielami w ramach działań Fundacji Dzieci Niczyje (FDN), coraz częściej spotykamy się z pytaniami, jak szkoła może skutecznie przeciwdziałać problemowi cyberprzemocy. W niniejszym poradniku, wspólnie z zaproszonymi do współpracy profesjonalistami, staramy się udzielić na to pytanie odpowiedzi.

Poradnik rozpoczyna tekst charakteryzujący problem przemocy rówieśniczej w sieci. Artykuły w drugiej części poradnika poświęcone są praktycznym rozwiązaniom na rzecz przeciwdziałania cyberprzemocy w szkole. Specjalistki z Centrum Metodycznej Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej (Anna Borkowska, Dorota Macander) opisują w swoim artykule założenia szkolnego systemu zapobiegania cyberprzemocy wraz ze szczegółową procedurą reagowania za przypadki przemocy rówieśniczej wśród uczniów. Tekst Dariusza Stacheckiego, doświadczonego nauczyciela informatyki z gimnazjum w Nowym Tomyślu, poświęcony jest standardom bezpieczeństwa szkolnej infrastruktury informatycznej. Ostatni artykuł w tej części poradnika, autorstwa Julii Barlińskiej z FDN, dotyczy edukacji na rzecz bezpieczeństwa dzieci *online*. Autorka charakteryzuje w nim bogatą ofertę edukacyjną fundacyjnego programu *Dziecko w Sieci*.

W kolejnej części poradnika specjalistki z FDN opisują prawne i psychologiczne aspekty zjawiska przemocy rówieśniczej w sieci. Justyna Podlewska oraz Weronika Sobierajska przedstawiają analizę przepisów prawnych chroniących ofiary przemocy w sieci i praktyczne informacje, jak z nich korzystać. Katarzyna Fenik omawia podstawowe aspekty psychologiczne problemu. Obydwa artykuły ilustrowane są przykładami zgłoszeń do Helpline.org.pl – programu FDN i Fundacji Orange świadczącego pomoc w przypadkach przemocy wobec dzieci w Internecie. Kwestie podłoża zachowań agresywnych w sieci rozwija w swoim tekście Julia Barlińska.

W aneksie do poradnika (część IV) znajdziecie Państwo między innymi scenariusz zajęć edukacyjnych *Stop cyberprzemocy* oraz inne materiały przydatne do prowadzenia działań na rzecz zapobiegania cyberprzemocy w szkole.

Mam nadzieję, że lektura poradnika *Jak reagować na cyberprzemoc* pozwoli Państwu zorientować się w problematyce cyberprzemocy i zainicjuje lub udoskonali wdrażanie w szkole systemowych rozwiązań na rzecz zapobiegania temu problemowi. Jeżeli kiedykolwiek będziecie Państwo potrzebowali specjalistycznej konsultacji w tym zakresie, polecam kontakt z konsultantami Helpline.org.pl pod numerem telefonu 0 800 100 100. Zapraszam również do odwiedzenia serwisu www.dzieckowsieci.pl, gdzie znajdziecie Państwo ofertę edukacyjną oraz wiele artykułów i materiałów multimedialnych dotyczących problematyki cyberprzemocy.

Łukasz Wojtasik
Koordynator programu *Dziecko w Sieci*
Fundacji Dzieci Niczyje

I. Cyberprzemoc – charakterystyka zjawiska

Cyberprzemoc – charakterystyka zjawiska

Łukasz Wojtasik

Poważne zagrożenia dla młodych internautów zazwyczaj kojarzone są z problemem pedofilii lub innymi formami działań dorosłych przeciwko dzieciom. Kwestie te nie tracą niestety na aktualności, jednak w ostatnim czasie, wraz z coraz większą dostępnością nowych mediów dla dzieci i coraz szerszą gamą możliwości, jakie media te oferują, poważnym zagrożeniem dla najmłodszych stają się również ich rówieśnicy. Problem określany terminem *cyberbullying* lub coraz popularniejszym w Polsce terminem *cyberprzemoc* zauważony został zaledwie kilka lat temu, jednak bardzo szybko uznany został za istotną kwestię społeczną i przeciwdziałanie mu jest obecnie priorytetem większości programów edukacyjnych poświęconych bezpieczeństwu dzieci w sieci.

Czym jest cyberprzemoc?

Zjawisko cyberprzemocy najkrócej definiuje się jako przemoc z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Technologie te to głównie Internet oraz telefony komórkowe. Część definicji ogranicza stosowanie terminu *cyberbullying* czy *cyberprzemoc* wyłącznie do przemocy rówieśniczej, inne nie stawiają ograniczeń wiekowych, niewątpliwie jednak najczęściej terminów tych używa się właśnie w kontekście przemocy wśród najmłodszych. Podstawowe formy zjawiska to nękanie, straszenie, szantażowanie z użyciem sieci, publikowanie lub rozsyłanie ośmieszających, kompromitujących informacji, zdjęć, filmów z użyciem sieci oraz podszywanie się w sieci pod kogoś wbrew jego woli. Do działań określanych mianem cyberprzemocy wykorzystywane są głównie: poczta elektroniczna, czaty, komunikatory, strony internetowe, blogi, serwisy społecznościowe, grupy dyskusyjne, serwisy SMS i MMS.

W odróżnieniu od „tradycyjnej” przemocy (ang. *bullying*) zjawisko cyberprzemocy charakteryzuje wysoki poziom anonimowości sprawcy. Ponadto na znaczeniu traci klasycznie rozumiana „siła”, mierzona cechami fizycznymi czy społecznymi, a atutem sprawcy staje się umiejętność wykorzystywania możliwości, jakie dają media elektroniczne. Charakterystyczna dla problemu szybkość rozpowszechniania materiałów kierowanych przeciwko ofierze oraz ich powszechna dostępność w sieci sprawiają, że jest to zjawisko szczególnie niebezpieczne. Kompromitujące zdjęcia, filmy czy informacje potrafią zrobić w Internecie bardzo szybką „karierę”, a ich usunięcie jest często praktycznie niemożliwe. Dodatkową uciążliwością dla ofiar cyberprzemocy jest stałe narażenie na atak, niezależnie od miejsca czy pory dnia lub nocy. Kolejną ważną cechą problemu jest stosunkowo niski poziom kontroli społecznej tego typu zachowań. Sytuacja doznawania przez dziecko krzywdy za pośrednictwem mediów elektronicznych jest często trudna do zaobserwowania

przez rodziców czy nauczycieli, szczególnie jeżeli mają ograniczoną wiedzę i doświadczenia związane z korzystaniem z mediów elektronicznych.

Historia problemu

Pierwsze doniesienia medialne dotyczące zjawiska przemocy rówieśniczej w sieci pojawiły się na początku lat dwutysięcznych. Były to m.in. przypadek japońskiego ucznia nagranych w krępującej sytuacji w szatni szkolnej kamerą w telefonie komórkowym; sprawa zdjęcia amerykańskiej uczennicy, której fotografia przerobiona została na zdjęcie pornograficzne; czy głośna historia filmu, w którym chłopiec z Kanady nieporadnie odgrywa scenę walki z filmu „Gwiezdne Wojny”. Wszystkie te przypadki zyskały rozgłos właśnie dlatego, że upublicznione materiały zrobiły w sieci bardzo szybką „karierę”, a ofiary poniosły bardzo poważne konsekwencje. W opracowaniach dotyczących początków problemu cyberprzemocy najczęściej przytaczany jest ostatni z wymienionych wyżej przypadków. Film z udziałem kanadyjskiego ucznia nazwanego przez internautów „Star War Kid” zdobył w sieci olbrzymią popularność przez długi czas pozostając, obok filmów z udziałem Paris Hilton, najczęściej pobieranym plikiem filmowym z Internetu. Jego bohater po załamaniu nerwowym wraz z rodziną zmienił miejsce zamieszkania i przez kilka lat pozostawał pod ścisłą opieką psychiatryczną. Z czasem media coraz częściej przytaczały historie przemocy rówieśniczej w sieci, kończące się próbami samobójczymi lub nawet samobójstwami. Badania socjologiczne pokazały natomiast, że problem cyberprzemocy to nie tylko jednostkowe spektakularne przypadki, ale codzienne zjawisko wśród dzieci i młodzieży, którego skala, w zależności od przyjętej definicji problemu i metody badawczej, dotyczy od 20% do nawet ponad połowy dzieci i młodzieży.

W Polsce głośno o problemie przemocy rówieśniczej z użyciem mediów elektronicznych zrobiło się wraz z historią gdańskiej gimnazjalistki, która popełniła samobójstwo w efekcie przemocy doznanej ze strony rówieśników. W historii ważną rolę odegrało nagranie kamerą w telefonie komórkowym aktu krzywdzenia dziewczyny. Domniemywano, że groźba upublicznienia zarejestrowanego filmu przyczyniła się do tragicznego finału tej historii.

W ostatnim czasie coraz częściej media przytaczają poważne przypadki cyberprzemocy. Podobnie jak w innych krajach, tak i w Polsce badania pokazują, że przypadki medialne to jedynie mały wycinek powszechnie występującego zjawiska.

Skala problemu

W Polsce problem przemocy rówieśniczej w sieci rozpoznany został na początku 2007 r. przez Fundację Dzieci Niczyje i firmę badawczą Gemius S.A. W toku badań *Przemoc rówieśnicza a media elektroniczne*¹ dzieci pytane były o doświadczenia następujących sytuacji:

- przemoc werbalna w sieci (wulgarne wyzywanie, poniżanie, ośmieszanie, straszenie, szantaż),
- rejestrowanie filmów i zdjęć wbrew woli dziecka,

¹ Badanie on-line *Przemoc rówieśnicza a media elektroniczne* styczeń 2007 FDN, Gemius S.A., N=891 internautów w wieku 12–17 lat.

- ☒ publikowanie w sieci filmów, zdjęć i informacji ośmieszających dziecko,
- ☒ podszywanie się w sieci pod dziecko.

Respondenci pytani byli również o ich odczucia i reakcję w danej sytuacji oraz proszeni o próbę określenia sprawcy zdarzenia.

Przemoc werbalna

Aż 52% internautów w wieku 12–17 lat przyznało, że za pośrednictwem Internetu lub telefonii komórkowej miało do czynienia z przemocą werbalną – niemal połowa badanych doświadczyła wulgarnego wyzywania (47%), co piąty poniżania, ośmieszania i upokarzania (21%), a co szósty straszenia i szantażowania (16%). Najbardziej negatywne reakcje towarzyszą przypadkom poniżania – zdenerwowanie (59%), strach (18%) lub wstyd (13%). Jedynie 30% dzieci deklaruje, że taka sytuacja nie robi na nich żadnego wrażenia. Jedynie nieznacznie niższy poziom negatywnych emocji towarzyszy sytuacjom straszenia i szantażu w sieci. Mimo to blisko połowa dzieci nie informuje nikogo o takich przypadkach. Jedynie co dziesiąte dziecko zawiadamia o takich przypadkach swoich rodziców lub nauczyciela.

Filmy i zdjęcia

Ponad połowa nastoletnich internautów (57%) przyznaje, że była przynajmniej raz obiektem zdjęć lub filmów wykonanych wbrew jej woli. Względnie rzadko (18%) sytuacja taka jest zdarzeniem jednorazowym – w 2/5 przypadków (39%) zdarzenie takie powtarzało się. Zdecydowanie najczęściej autorami takich zdjęć są rówieśnicy – znajomi ze szkoły (87%) lub spoza szkoły (30%). Zdecydowana większość (80%) „niechcianych obrazów” ma niegroźny z pozoru kontekst humorystyczny. Jednakże aż połowa badanych (49%) deklaruje w takich sytuacjach wyraźnie negatywne odczucia. Popularnymi motywami robienia zdjęć/filmów są: złośliwość (21%) oraz ropisywanie się przed innymi (17%). Celem co ósmego zdjęcia lub filmu jest ośmieszanie bohatera (12%).

O sytuacjach niechcianych zdjęć i filmów dzieci zazwyczaj nikogo nie informują (54%). Jeżeli zdecydują się komuś opowiedzieć o takiej sytuacji, to są to najczęściej rówieśnicy (24%). Zdecydowanie rzadziej zawiadamiani są rodzice (6%).

Kompromitujące materiały

14% internautów w wieku 12–17 lat zgłasza przypadki publikowania w sieci kompromitujących ich materiałów: informacji (9%) oraz zdjęć lub filmów (5%). W znaczącej większości sytuacje takie ograniczają się do pojedynczego lub kilkukrotnego zdarzenia (po 39% wskazań). Sprawcami są najczęściej rówieśnicy (ze szkoły: 59%, spoza szkoły: 43%), znacznie rzadziej dorośli (10%) czy też znajomi z Internetu (13%). W 15% przypadków informacje, zdjęcia lub nagrania pochodziły od osób obcych lub nieujawniających swojej tożsamości. Pomimo stosunkowo nieznacznej skali problemu, zasługuje on na szczególną uwagę ze względu na wysoki stopień negatywnych emocji, które towarzyszą ofiarom – zdenerwowanie (66%), wstyd (33%) i strach (12%). Na tle innych form cyberprzemocy, przypadki pu-

blikacji kompromitujących materiałów są stosunkowo często zgłaszane osobom dorosłym (rodzice: 13%, pedagodzy: 12%). Jedynie 27% ofiar nikogo nie informuje o takich zdarzeniach.

Podszywanie się

Blisko jedna trzecia dzieci doświadczyła w sieci sytuacji, w której ktoś się pod nie podszywał. Przeważnie były to pojedyncze przypadki (19%), rzadziej z kilkukrotnymi (8%) lub wielokrotnymi (2%) powtórzeniami. Najczęściej podszywającą się osobą był rówieśnik (ze szkoły: 56%, spoza szkoły: 22%); zdecydowanie rzadziej dorosły (5%) lub znajomy z Internetu (6%). Za aż co piąty przypadek odpowiadały osoby nieznanne (20%). Podszywanie się jest zdecydowanie najbardziej irytującym działaniem spośród analizowanych. Aż 65% osób zareagowało w takich sytuacjach zdenerwowaniem, tylko co czwarty respondent deklarował, że nie wywarło to na nim żadnego wrażenia (24%). Przykreść sprawiło to 14% poszkodowanym, a strach wzbudziło u 5% osób.

Przeciwdziałanie cyberprzemocy

Dzieci zazwyczaj nie uświadamiają sobie jak krzywdzące mogą być działania podejmowane *online*, a ofiary cyberprzemocy pozostawione sam na sam z problemem często nie potrafią sobie z nim poradzić. Dlatego bardzo ważną rolę w przeciwdziałaniu cyberprzemocy pełni najbliższe otoczenie dziecka. Rodzice i nauczyciele powinni podejmować działania profilaktyczne oraz szybko interweniować w sytuacji, gdy zachodzi podejrzenie, że dziecko jest ofiarą lub sprawcą przemocy w sieci.

Problem cyberprzemocy coraz częściej jest przedmiotem programów profilaktycznych i kampanii informacyjnych. W Polsce Fundacja Dzieci Niczyje realizuje od stycznia 2008 r. kompleksową akcję społeczną *Stop Cyberprzemocy*², w ramach której prezentowane są w mediach reklamy prasowe, telewizyjne i radiowe zwracające uwagę dorosłych na specyfikę i skalę problemu cyberprzemocy oraz rolę rodziców w zapewnieniu dziecku bezpieczeństwa w sieci. Drugim ważnym elementem akcji jest propozycja edukacyjna adresowana do uczniów szkół gimnazjalnych. Ze strony www.dzieckowsieci.pl nauczyciele gimnazjalni mogą pobrać scenariusze lekcji oraz krótki film prezentujący przypadek cyberprzemocy z perspektywy ofiary, sprawcy oraz świadka. Po prezentacji filmu nauczyciele prowadzą zajęcia z czynnym udziałem uczniów (dyskusja, praca w grupach), odwołując się do zaprezentowanej w filmie sytuacji oraz wypowiedzi jego bohaterów.

² Akcja *Stop Cyberprzemocy* realizowana jest przez FDN we współpracy z Fundacją Orange w ramach kampanii *Dziecko w Sieci* oraz programu Komisji Europejskiej *Safer Internet Plus*.

W celu przeciwdziałania problemowi cyberprzemocy i innym zagrożeniom związanym z korzystaniem przez dzieci z mediów elektronicznych w lutym 2007 r. w ramach kampanii *Dziecko w Sieci* powołany został projekt Helpline.org.pl. Pod adresem www.helpline.org.pl oraz bezpłatnym numerem telefonu 0 800 100 100 mogą uzyskać pomoc zarówno najmłodszy, jak i dorośli (rodzice oraz profesjonalści).

Badania opinii publicznej wskazują na bardzo wysoki poziom zrozumienia wagi problemu przemocy w sieci – akcję *Stop Cyberprzemocy* za potrzebną uznaje aż 98% dorosłych Polaków³.

³ Polacy o kampanii *Stop Cyberprzemocy*, TNS OBOP dla FDN, czerwiec 2008.

II. Szkolny system zapobiegania i reagowania na cyberprzemoc

System reagowania w szkole na ujawnienie cyberprzemocy

Anna Borkowska, Dorota Macander

Wstęp

Zapewnienie uczniom bezpieczeństwa w szkole jest ważnym elementem organizacji pracy każdej placówki oświatowej. Rolę szkoły, zadania dyrektora i nauczycieli w tym obszarze regulują przepisy prawa oświatowego, administracyjnego, cywilnego, karnego i pracy. Regulacje prawne w większości określają ogólne zasady zapewnienia bezpieczeństwa uczniów i odpowiedzialność prawną pracowników szkoły za ich przestrzeganie. Nie przedstawiają jednak systemu reagowania w konkretnych sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa uczniów, czy szczegółowych procedur postępowania.

Zjawisko cyberprzemocy jest jednym z zagrożeń, o którym warto pamiętać, oraz zdawać sobie sprawę z jego złożoności i możliwości wystąpienia. Pojawia się również potrzeba przygotowania i stosowania rozwiązań organizacyjnych w tym obszarze, uwzględniających potrzeby i realia szkolne.

Ujawnienie zjawiska cyberprzemocy wymaga podjęcia w szkole konkretnych działań interwencyjnych. Aby interwencja była skuteczna, warto zadbać o następujące sprawy:

- 1) wprowadzić działania profilaktyczne w szkole, uświadamiające całej społeczności szkolnej (uczniom, rodzicom, nauczycielom i innym pracownikom szkoły) zasady korzystania i zagrożenia płynące z użytkowania różnych technologii komunikacyjnych;
- 2) opracować procedurę reagowania w szkole na zjawisko cyberprzemocy;
- 3) podejmować interwencję w każdym przypadku ujawnienia lub podejrzenia cyberprzemocy (procedura nie będzie wówczas tylko „martwym” zapisem w dokumentach szkolnych).

Działania profilaktyczne w szkole

Głównym celem działań profilaktycznych szkoły w zakresie przeciwdziałania cyberprzemocy jest ograniczenie lub całkowite wyeliminowanie zachowań agresywno-przemocowych, realizowanych przy użyciu technologii komunikacyjnych w szkole i poza nią, a także zapobieganie powstawaniu tego rodzaju problemów.

Aby działania te były efektywne, powinny opierać się na kilku kluczowych zasadach. Podstawowym warunkiem powodzenia każdego programu poradczego jest stworzenie takiego środowiska szkolnego, które charakteryzuje się ciepłem, życzliwym nastawieniem i zainteresowaniem ze strony dorosłych. Liczne badania wskazują, iż integracja uczniów i tworzenie związków opartych na przyjaźni, budowanie

dobrych relacji nauczyciel-uczeń jest ważnym środkiem prewencyjnym. Wytwarzanie pozytywnych więzi i kreowanie przyjaznego, wspierającego środowiska szkolnego znacząco osłabia ryzyko przejawiania zachowań agresywnych przez uczniów.

Zarazem jednak w szkole muszą istnieć wyraźnie wytyczone granice akceptowanych zachowań. Skuteczne zapobieganie działaniom przemocowym jest możliwe tylko wtedy, gdy w szkole funkcjonuje czytelny system norm współżycia społecznego i jasny system konsekwencji w przypadku złamania zasad. Władze szkolne powinny szczególnie wyraźnie przekazywać zarówno uczniom, jak i ich rodzicom, iż zamierzają reagować na wszelkie przejawy zachowań przemocowych (a więc także cyberprzemoc) wśród uczniów.

Fundamentalnym elementem każdego programu mającego na celu ograniczenie zjawiska cyberprzemocy powinno być również dostarczanie uczniom wiedzy i umiejętności posługiwania się technologią komunikacyjną. Uświadamianie całej społeczności szkolnej (uczniom, rodzicom, nauczycielom i innym pracownikom szkoły) zagrożeń płynących z użytkowania Internetu i telefonii komórkowej, a jednocześnie uczenie zasad odpowiedzialnego i bezpiecznego korzystania z tych technologii jest ważnym czynnikiem w zapobieganiu cyberprzemocy. Uczniowie muszą wiedzieć, jak korzystać z mediów, aby nie stały się one narzędziem agresji i przemocy rówieśniczej oraz jakie mogą być konsekwencje ryzykownych działań w sieci.

Rolą szkoły jest więc prowadzenie edukacji uczniów także w tym obszarze, co znajduje odzwierciedlenie w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego, która nakłada na szkoły obowiązek prowadzenia edukacji medialnej i profilaktyki zachowań ryzykownych w Internecie (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół – DzU z dnia 15 stycznia 2009 r., nr 4, poz. 17).

Pomocą dla nauczycieli i wychowawców może stać się coraz bogatsza oferta programów profilaktycznych i edukacyjnych z zakresu nowoczesnych technologii.

© Lisa F. Young - Fotolia.com

Procedura reagowania w szkole w sytuacji cyberprzemocy

Jednym z ważnych zadań szkoły jest przygotowanie i stosowanie algorytmu interwencji w przypadku cyberprzemocy, uwzględniającego potrzeby i realia szkolne. Proponowana poniżej procedura zawiera zasady postępowania pracowników szkoły w sytuacji ujawnienia cyberprzemocy. Jest podpowiedzią, jak i kiedy nauczyciele (dyrektor szkoły) powinni reagować wobec ofiar, sprawców i świadków oraz w jaki sposób współpracować z rodzicami tych uczniów.

Ujawnienie przypadku cyberprzemocy

Informacja o tym, że w szkole miała miejsce cyberprzemoc, może pochodzić z różnych źródeł. Osobą zgłaszającą fakt prześladowania może być poszkodowany uczeń, jego rodzice lub inni uczniowie – świadkowie zdarzenia, nauczyciele.

Procedury postępowania przyjęte w niektórych szkołach dopuszczają anonimowe zawiadamianie o aktach przemocy na terenie szkoły, w tym także faktu cyberprzemocy, np. proponując uczniom korzystanie ze „skrzynki zaufania”, do której mogą oni wrzucać anonimowe informacje dotyczące przypadków przemocy.

Warunkiem powodzenia tego typu metod jest dobre zaplanowanie, przeprowadzenie działań przygotowawczych (uzyskanie akceptacji uczniów, uczulenie ich, że fałszywe informacje to również forma przemocy itd.), a następnie konsekwentne reagowanie na zgłaszane problemy. W przeciwnym razie istnieje ryzyko potraktowania „skrzynki” jako okazji do dobrej, choć mało wybrednej zabawy, polegającej na wrzucaniu donosów i inwektyw pod adresem uczniów i nauczycieli.

Niezależnie od tego, kto zgłasza przypadek cyberprzemocy, procedura interwencyjna powinna obejmować:

- udzielenie wsparcia ofierze przemocy;
- zabezpieczenie dowodów i ustalenie okoliczności zdarzenia;
- wyciągnięcie konsekwencji wobec sprawcy przemocy oraz praca nad zmianą postawy ucznia.

Ustalenie okoliczności zdarzenia

Wszystkie przypadki przemocy, a więc także przemocy z wykorzystaniem mediów elektronicznych, powinny zostać właściwie zbadane, zarejestrowane i udokumentowane.

1. Jeśli wiedzę o zajściu posiada nauczyciel niebędący wychowawcą, powinien przekazać informację wychowawcy klasy, który informuje o fakcie pedagoga szkolnego i dyrektora.
2. Pedagog szkolny i dyrektor wspólnie z wychowawcą powinni dokonać analizy zdarzenia i zaplanować dalsze postępowanie.
3. Do zadań szkoły należy także ustalenie okoliczności zdarzenia i ewentualnych świadków.
4. Warto zadbać o udział nauczyciela informatyki w procedurze interwencyjnej, szczególnie na etapie zabezpieczania dowodów i ustalania tożsamości sprawcy cyberprzemocy.

Zabezpieczenie dowodów

1. Wszelkie dowody cyberprzemocy powinny zostać zabezpieczone i zarejestrowane. Należy zanotować datę i czas otrzymania materiału, treść wiadomości oraz, jeśli to możliwe, dane nadawcy (nazwę użytkownika, adres e-mail, numer telefonu komórkowego itp.) lub adres strony www, na której pojawiły się szkodliwe treści czy profil.
2. Takie zabezpieczenie dowodów nie tylko ułatwi dalsze postępowanie dostawcy usługi (odnalezienie sprawcy, usunięcie szkodliwych treści z serwisu), ale również stanowi materiał, z którym powinny się zapoznać wszyst-

kie zaangażowane w sprawę osoby: dyrektor i pedagog szkolny, rodzice, a wreszcie policja, jeśli doszło do złamania prawa.

3. Na etapie zabezpieczania dowodów cyberprzemocy i identyfikacji sprawcy warto korzystać z pomocy nauczyciela informatyki.

Jak możesz zarejestrować dowody cyberprzemocy?

- Telefon komórkowy

Nie kasuj wiadomości. Zapisuj wszystkie zarówno tekstowe, jak i nagrane na pocztę głosową w pamięci telefonu.

- Komunikatory

Niektóre serwisy pozwalają na zapisywanie rozmów. Możesz również np. skopiować rozmowę, wkleić do dokumentu Word (lub innego edytora tekstu), zapisać i wydrukować.

- Strony serwisów społecznościowych, www

Aby zachować kopię materiału, który widzisz na ekranie, wciśnij jednocześnie klawisze Control i Print Screen, a następnie wykonaj operację „Wklej” w dokumencie Word.

- Czat

Podobnie jak w przypadku stron www, jeśli chcesz zachować kopię materiału, który widzisz na ekranie, wciśnij klawisze Control i Print Screen, a następnie wykonaj operację „Wklej” w dokumencie Word. Możesz też po prostu wydrukować interesującą cię stronę.

- E-mail

Wydrukuj wiadomość, prześlij ją do nauczyciela lub pedagoga, który zajmuje się ustaleniem okoliczności zajścia. Zachowanie całości wiadomości, a nie tylko samego tekstu jest bardziej pomocne, ponieważ zawiera informacje o jej pochodzeniu.

Identyfikacja sprawcy

Młodzi ludzie często mają złudne przekonanie, iż nowe technologie zapewniają im pełną anonimowość. Jak przekonują specjaliści, istnieje wiele sposobów identyfikacji źródła cyberprzemocy. Osoby zajmujące się ustalaniem okoliczności zajścia powinny mieć jednak świadomość, iż znalezienie miejsca pochodzenia materiału nie zawsze oznacza odnalezienie osoby, która jest za zdarzenie odpowiedzialna.

1. Wielu sprawców cyberprzemocy posługuje się „skradzioną tożsamością”, wykorzystując telefony innych uczniów, profile w serwisach społecznościowych, ich konta pocztowe itp. do wysyłania wiadomości bądź zamieszczania krzywdzących materiałów. Trudności z wykryciem „cyberagresora” mogą pojawić się również w sytuacji, gdy materiał przesyłany jest między telefonami komórkowymi drogą bezprzewodową lub wiadomości tekstowe na telefon wysyłane są z bramki internetowej.
2. Jak pokazuje praktyka, w większości przypadków identyfikacja agresora nie jest zbyt trudna. Ofiary cyberprzemocy często potrafią wskazać sprawcę, którym najczęściej okazuje się być kolega ze szkoły, bądź przynajmniej mają przypuszczenie, kto może nim być.

Co może pomóc w identyfikacji sprawcy?

1. Świadkowie – inni uczniowie odwiedzający „obraźliwe” strony mogą posiadać informacje na temat ich autora, mogą też zidentyfikować numer telefonu komórkowego sprawcy, jeśli nie jest on zastrzeżony.
2. Kontakt z dostawcą usługi internetowej – może on nie tylko zablokować konto agresora lub usunąć szkodliwe treści, ale także podać dane sprawcy cyberprzemocy. Dane takie nie mogą być jednak udostępniane osobom prywatnym. Aby je pozyskać, konieczny jest kontakt z policją.
3. Kontakt z operatorem sieci komórkowej w przypadku, gdy numer telefonu sprawcy jest zastrzeżony – może on podjąć kroki w kierunku ustalenia sprawcy, jeśli otrzyma dane o dacie i godzinie rozmowy. Również w tym przypadku operator może udostępnić te dane tylko policji.

3. Gdy ustalenie sprawcy nie jest możliwe, należy skontaktować się z dostawcą usługi w celu usunięcia z sieci kompromitujących lub krzywdzących materiałów. Do podjęcia takiego działania zobowiązuje administratora serwisu art. 14 Ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną.
4. W przypadku, gdy zostało złamane prawo, a tożsamości sprawcy nie udało się ustalić należy bezwzględnie skontaktować się z policją.

Działania wobec sprawcy cyberprzemocy

Gdy sprawca cyberprzemocy jest znany i jest on uczniem szkoły, pedagog szkolny pełniący w szkole rolę koordynatora działań wychowawczych wobec uczniów wymagających szczególnej uwagi powinien podjąć dalsze działania.

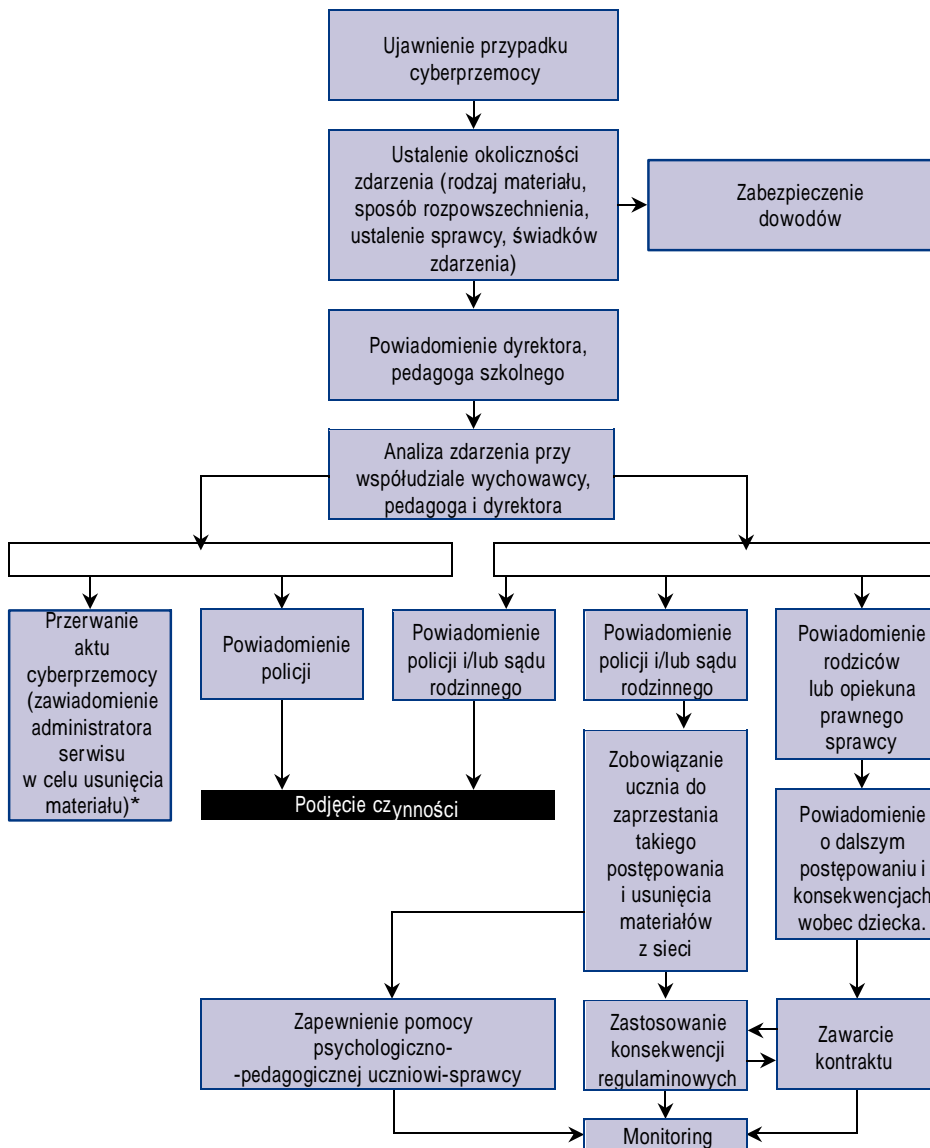
1. Rozmowa z uczniem-sprawcą przemocy o jego zachowaniu:
 - celem rozmowy powinno być ustalenie okoliczności zajścia, wspólne zastanowienie się nad jego przyczynami i poszukanie rozwiązania sytuacji konfliktowej;
 - sprawca powinien otrzymać jasny i zdecydowany komunikat o tym, że szkoła nie akceptuje żadnych form przemocy;
 - należy omówić z uczniem skutki jego postępowania i poinformować o konsekwencjach regulaminowych, które zostaną wobec niego zastosowane;
 - sprawca powinien zostać zobowiązany do zaprzestania swojego działania i usunięcia z sieci szkodliwych materiałów;
 - ważnym elementem rozmowy jest też określenie sposobów zadośćuczynienia wobec ofiary cyberprzemocy;
 - jeśli w zdarzeniu brała udział większa grupa uczniów, należy rozmawiać z każdym z nich z osobna, zaczynając od lidera grupy;
 - nie należy konfrontować sprawcy i ofiary cyberprzemocy.
2. Powiadomienie rodziców sprawcy i omówienie z nimi zachowania dziecka:
 - rodzice sprawcy powinni zostać poinformowani o przebiegu zdarzenia i zapoznani z materiałem dowodowym, a także z decyzją w sprawie dalszego postępowania i podjętych przez szkołę środków dyscyplinarnych wobec ich dziecka;

- w miarę możliwości należy starać się pozyskać rodziców do współpracy i ustalić jej zasady;
 - warto wspólnie z rodzicami opracować projekt **kontraktu** dla dziecka, określającego zobowiązania ucznia, rodziców i przedstawiciela szkoły oraz konsekwencje nieprzestrzegania przyjętych wymagań i terminy realizacji zadań zawartych w umowie.
3. Objęcie sprawcy opieką psychologiczno-pedagogiczną:
- praca ze sprawcą powinna zmierzać w kierunku pomocy uczniowi w zrozumieniu konsekwencji swojego zachowania, w zmianie postawy i postępowania ucznia, w tym sposobu korzystania z nowych technologii;
 - jeśli szkoła posiada odpowiednie warunki, pomoc psychologiczna może być udzielona sprawcy na terenie szkoły;
 - w uzasadnionym przypadku można w toku interwencji zaproponować uczniowi (za zgodą rodziców) skierowanie do specjalistycznej placówki i udział w programie terapeutycznym.

Zastosowanie środków dyscyplinarnych wobec sprawcy cyberprzemocy

1. Cyberprzemoc powinna podlegać sankcjom określonym w wewnętrznych przepisach szkoły. Szkoła może tu stosować konsekwencje przewidziane dla sytuacji „tradycyjnej” przemocy. Warto jednak rozszerzyć repertuar dostępnych środków, np. o czasowy zakaz korzystania ze szkolnej pracowni komputerowej w czasie wolnym i przynoszenia do szkoły akcesoriów elektronicznych (PSP, mp3) itp.
2. Należy pamiętać, iż celem sankcji wobec sprawcy jest:
 - zatrzymanie przemocy i zapewnienie poczucia bezpieczeństwa poszkodowanemu uczniowi;
 - wzbudzenie refleksji na temat swojego zachowania, zrozumienie krzywdy, jaką spowodował, i powstrzymanie przed podobnym zachowaniem w przyszłości;
 - pokazanie społeczności szkolnej, że cyberprzemoc nie będzie tolerowana i że szkoła jest w stanie efektywnie zareagować w tego rodzaju sytuacji.
3. Podejmując decyzję o rodzaju kary, należy wziąć pod uwagę:
 - rozmiar i rangę szkody – czy materiał został upubliczniony w sposób pozwalający na dotarcie do niego wielu osobom (określa to rozmiar upokorzenia, jakiego doznaje ofiara), czy trudno jest wycofać materiał z sieci itp.;
 - czas trwania prześladowania – czy było to długotrwałe działanie, czy pojedynczy incydent;
 - świadomość popełnianego czynu – czy działanie było zaplanowane, a sprawca był świadomy, że wyrządza krzywdę koledze (niektóre akty cyberprzemocy popełniane są nieświadomie lub z niewielką świadomością konsekwencji), jak wiele wysiłku włożył w ukrycie swojej tożsamości itp.;
 - motywację sprawcy – należy sprawdzić, czy działanie sprawcy nie jest działaniem odwetowym w odpowiedzi na uprzednio doświadczone prześladowanie;
 - rodzaj rozpowszechnianego materiału.

Procedura reagowania wobec sprawcy cyberprzemocy

* Pomoc można uzyskać w Helpline.org.pl

Działania wobec ofiary cyberprzemocy

1. Wsparcie psychiczne

Podobnie jak w przypadku innych form przemocy, ofiara cyberprzemocy potrzebuje pomocy i emocjonalnego wsparcia ze strony dorosłych. Musi także wiedzieć, że szkoła podejmie odpowiednie kroki w celu rozwiązania problemu.

Podczas rozmowy z uczniem – ofiarą cyberprzemocy:

- Zapewnij go, że dobrze zrobił, mówiąc Ci o tym, co się stało.
- Powiedz, że widzisz i rozumiesz, że jest mu trudno ujawnić to, co go spotkało.
- Powiedz mu, że nikt nie ma prawa tak się zachowywać wobec niego.
- Zapewnij go, że szkoła nie toleruje żadnej formy przemocy i że postarasz się mu pomóc, uruchamiając odpowiednie procedury interwencyjne.
- Bądź uważny na pozawerbalne przejawy uczuć dziecka – zażenowanie, skrępowanie, wstyd, lęk, przerażenie, smutek, poczucie winy.

2. Porada

Uczeń będący ofiarą cyberprzemocy powinien otrzymać poradę, jak ma się zachować, aby zapewnić sobie poczucie bezpieczeństwa i nie doprowadzić do eskalacji prześladowania.

Poradz uczniowi, aby:

- Nie utrzymywał kontaktu ze sprawcą, nie odpowiadał na maile, telefony itp.
- Nie kasował dowodów: e-maili, SMS-ów, MMS-ów, zdjęć, filmów i przedstawił je Tobie lub innej osobie dorosłej.
- Zastanowił się nad zmianą swoich danych kontaktowych w komunikatorach, zmianą adresu e-mail, numeru telefonu komórkowego itp.
- Jeśli korzysta z komunikatora, to ustawił go tak, żeby nikt spoza listy kontaktów nie mógł się z nim połączyć.

3. Monitoring

- Po zakończeniu interwencji warto monitorować sytuację ucznia sprawdzając, czy nie są wobec niego podejmowane dalsze działania przemocowe bądź odwetowe ze strony sprawcy.
- Rodzice dziecka będącego ofiarą cyberprzemocy powinni być poinformowani o problemie i otrzymać wsparcie i pomoc ze strony szkoły. W rozmowie z nimi pedagog lub wychowawca przedstawiają kroki, jakie zostały podjęte w celu wyjaśnienia zajścia oraz zapewnienia bezpieczeństwa poszkodowanemu uczniowi, a także, jeśli to wskazane, zaproponować rodzicom i dziecku pomoc specjalisty (psychologa, pedagoga).

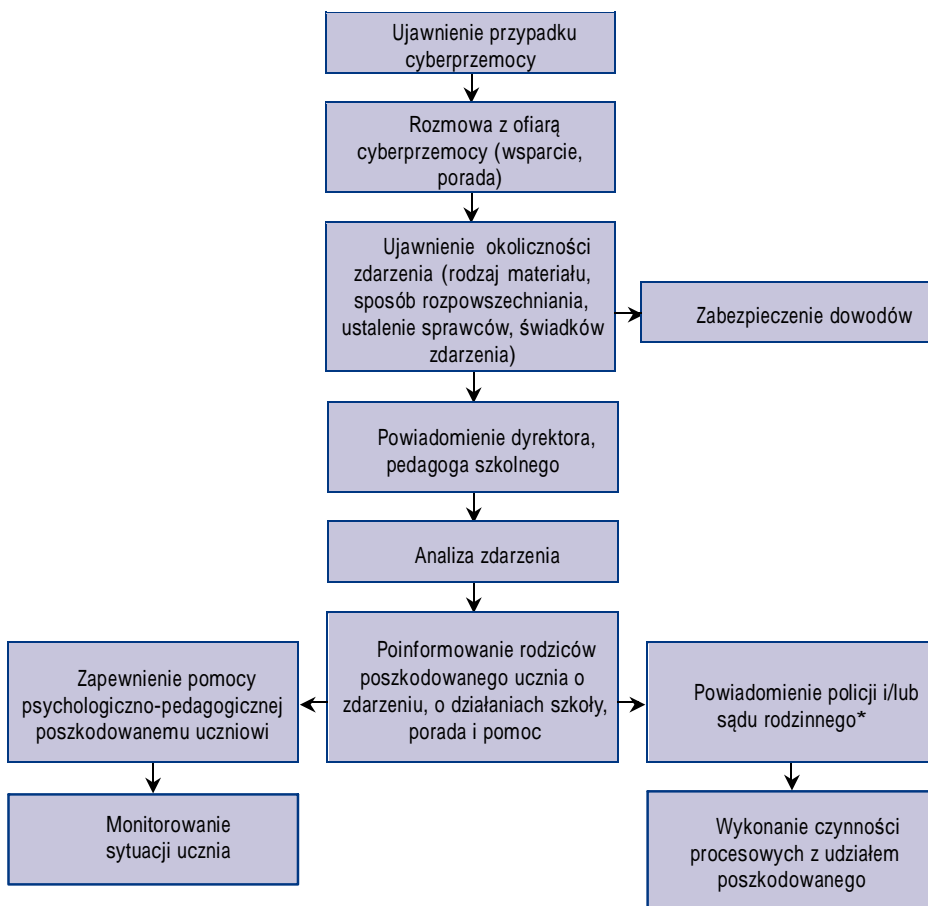
Ochrona świadków zgłaszających zdarzenie

Profesjonalną opieką należy otoczyć także świadków zdarzenia uczestniczących w ustalaniu przebiegu zajścia. Osoby podejmujące działania interwencyjne muszą mieć świadomość skutków, jakie działania te niosą nie tylko dla ofiar, ale i świadków zdarzeń.

1. Ważne jest, by w wyniku interwencji nie narazić ich na zemstę i groźby ze strony sprawcy. Osoba, której uczeń zaufał, informując o jakimkolwiek akcie przemocy, a więc także cyberprzemocy, ma obowiązek postępować tak, by swoim zachowaniem i działaniem nie narazić świadka zgłaszającego problem.

2. Postępowanie interwencyjne wymaga od wyjaśniającego sprawę dyskrecji i poufnego postępowania. Występowaniu w roli świadka często towarzyszą dramatyczne przeżycia – uczniowie boją się, że sami również mogą stać się obiektem prześladowań, obawiają się etykiety „donosiela”. Pedagog powinien wzbudzić swoim zachowaniem zaufanie i poczucie bezpieczeństwa u takiego ucznia oraz wykazać dla niego zrozumienie i empatię.
3. Niedopuszczalne jest konfrontowanie świadka ze sprawcą, jako metody wyjaśniania sprawy, czy ostentacyjne wywoływanie go z lekcji celem złożenia zeznań, ze względu na bezpieczeństwo i nie narażanie go na odwet ze strony agresora. Nie zadbanie o tego rodzaju podstawowe zasady bezpieczeństwa może sprawić, że następnym razem uczeń nie podejmie działań na rzecz obrony słabszych i pokrzywdzonych i nie zgłosi zagrażającego zdarzenia.

Procedura reagowania wobec ofiary cyberprzemocy

* Szkoła jest zobowiązana do powiadomienia policji i/lub sądu rodzinnego w przypadku przestępstw ściganych z urzędu.

Jak zachować się wobec świadka zgłaszającego cyberprzemoc:

1. Powiedz, że dobrze zrobił, zgłaszając fakt przemocy.
2. Powiedz, że wymagało to od niego wiele odwagi.
3. Zapewnij o swojej dyskrecji.
4. Nie ujawniaj jego danych, jeśli nie jest to konieczne (np. gdy sprawa została zgłoszona na policję).
5. Pod żadnym pozorem nie konfrontuj go ze sprawcą.
6. Zadbaj o jego bezpieczeństwo, nie upubliczniając jego udziału w sprawie.

Sporządzenie dokumentacji z zajęcia

1. Pedagog szkolny zobowiązany jest do sporządzenia notatki służbowej z rozmów ze sprawcą, poszkodowanym, ich rodzicami oraz świadkami zdarzenia. Dokument powinien zawierać datę i miejsce rozmowy, personalia osób biorących w niej udział i opis ustalonego przebiegu wydarzeń.
2. Jeśli rozmowa przebiegała w obecności świadka (np. wychowawcy), powinien on podpisać notatkę po jej sporządzeniu.
3. Jeśli zostały zabezpieczone dowody cyberprzemocy, należy je również włączyć do dokumentacji pedagogicznej (wydruki, opis itp.).

Współpraca szkoły z policją i sądem rodzinnym

Praca wychowawcza i profilaktyczna szkoły polega między innymi na utrzymywaniu kontaktów z przedstawicielami organów ścigania oraz z sądem rodzinnym.

Większość przypadków cyberprzemocy nie wymaga powiadamiania sądu rodzinnego czy policji i powinna być rozwiązywana przy użyciu dostępnych szkole środków wychowawczych. Istnieją jednak sytuacje, gdy konieczne staje się zgłoszenie sprawy do sądu rodzinnego, a mianowicie:

- 1) jeśli rodzice sprawcy cyberprzemocy odmawiają współpracy lub nie stawiają się do szkoły, a uczeń nie zaniechał dotychczasowego postępowania, dyrektor szkoły powinien pisemnie powiadomić o zaistniałej sytuacji sąd rodzinny, szczególnie jeśli do szkoły napływają informacje o innych przejawach demoralizacji dziecka;
- 2) gdy szkoła wykorzysta wszystkie dostępne jej środki wychowawcze (rozmowa z rodzicami, konsekwencje regulaminowe wobec ucznia, spotkania z pedagogiem itp.), a ich zastosowanie nie przynosi pożądanych rezultatów, dyrektor powinien zwrócić się do sądu rodzinnego z wnioskiem o podjęcie odpowiednich środków wynikających z Ustawy o postępowaniu z nieletnimi.

W 2004 r. Rada Ministrów przyjęła *Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przeszłości wśród Dzieci i Młodzieży*, który zawiera między innymi moduł *Procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z policją ...*, w którym przybliżone zostały zadania szkoły w tym zakresie i możliwości jej współpracy z policją, gdy uczeń przejawia zachowania świadczące o demoralizacji bądź popełnia czyn karalny.

Poważne przypadki cyberprzemocy przebiegające z naruszeniem prawa (np. groźby karalne, prozopoczucie seksualne, publikowanie nielegalnych treści itp.) powinny zostać bezwzględnie zgłoszone na policję. Zgłoszenia dokonuje dyrektor szkoły.

W placówkach oświatowych wyznaczeni zostali koordynatorzy ds. bezpieczeństwa, którzy integrują działania wszystkich podmiotów szkolnych i współpracują również, obok dyrektora placówki, z policją (Uchwała Rady Ministrów nr 186/2006 w sprawie działalności

© ABC photos – Fotolia.com

administracji rządowej przeciwko przemocy w szkołach i placówkach). Pracownicy szkoły wyznaczeni do współpracy z policją, specjaliści ds. nieletnich oraz dzielnicowi powinni wspólnie ustalić wzajemnie zasady kontaktu, by móc na bieżąco wymieniać informacje i rozwiązywać problemy związane z bezpieczeństwem i dobrem uczniów.

W ramach ogólnej współpracy szkoły z policją mogą być organizowane:

- spotkania pedagogów szkolnych, nauczycieli, dyrektora szkoły z zaproszonymi specjalistami ds. nieletnich dotyczące zagrożeń cyberprzemocą w środowisku lokalnym;
- spotkania młodzieży szkolnej z udziałem policjantów m.in. na temat odpowiedzialności nieletnich za popełniane czyny karalne, na temat zasad bezpieczeństwa oraz sposobów unikania zagrożeń związanych z cyberprzemocą;
- wspólny udział (szkoły i policji) w lokalnych programach profilaktycznych, związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom oraz zapobieganiem przemocy/cyberprzemocy i przestępczości nieletnich.

Obecność policji w szkole

Policja powinna być wzywana do szkoły w sytuacji, gdy ujawnione zostanie naruszenie prawa. W przypadku zagrożenia zdrowia lub życia policję należy wezwać natychmiast.

Warto także zaprosić policjanta – specjalistę ds. nieletnich, gdy wyczerpane zostaną środki wychowawcze możliwe do zastosowania przez szkołę. Policja udziela pomocy szkole w rozwiązywaniu trudnych problemów, mogących mieć podłoże przestępcze.

Każda wizyta policjanta w szkole dotycząca uczniów powinna być wcześniej zasygnalizowana dyrektorowi lub uzgodniona z innym pracownikiem szkoły (koordynatorem ds. bezpieczeństwa).

Edukacja na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w Internecie

Julia Barlińska

Zagrożenia internetowe – wyzwanie dla współczesnej edukacji

Dla dzieci i młodzieży z pokolenia e-generacji Internet jest nie tylko źródłem informacji czy centrum rozrywki, ale staje się także coraz ważniejszym, a niekiedy głównym i autonomicznym środowiskiem społecznego funkcjonowania. Dlatego kwestia bezpieczeństwa korzystania z nowoczesnych technologii przez najmłodszych staje się coraz ważniejszym zagadnieniem wychowawczym.

Współcześnie dostępne media poszerzają i przeobrażają przestrzeń życia dzieci i młodzieży, nadając dzieciństwu inną jakość. Czy wpływ ten ma charakter pozytywny? Wyniki badań pokazują, że nie zawsze. Wskazują, że współczesną areną dla zjawisk zagrażających bezpieczeństwu najmłodszych w coraz większym stopniu staje się cyberprzestrzeń. Wraz ze wzrostem dostępności nowoczesnych technologii zwiększa się także skala zagrożeń internetowych, które mogą mieć negatywny wpływ na prawidłowy rozwój i funkcjonowanie dzieci.

Korzystanie z Internetu przez dzieci może wiązać się z następującymi kategoriami zagrożeń:

- kontakt z niebezpiecznymi treściami,
- kontakty z niebezpiecznymi osobami,
- przemoc rówieśnicza (cyberprzemoc),
- uzależnienie od Internetu.

Niebezpieczne treści

Dzieci korzystające z Internetu narażone są na kontakt z materiałami, które mogą mieć szkodliwy wpływ na ich psychikę. Do niebezpiecznych treści zalicza się filmy, zdjęcia lub teksty o charakterze pornograficznym, prezentujące przemoc, promujące niezdrowe postawy i zachowania, tj. hazard, używki, anoreksję, uczestnictwo w sektach itp.

Cześć tych materiałów publikowanych jest w sieci nielegalnie (pornografia dziecięca, rasizm), inne – mimo wysokiej szkodliwości dla najmłodszych internautów – rozpowszechniane są zgodnie z prawem.

Niebezpieczne treści występują w Internecie w ogromnej liczbie. Materiały pornograficzne to najczęstsza kategoria treści publikowanych w tym medium, na które młodzi internauci trafiają coraz częściej zazwyczaj przypadkowo! Powszechność kontaktów dzieci z niebezpiecznymi treściami potwierdzają badania.

Skala zagrożenia¹

- 71% dzieci natrafiło w Internecie na materiały pornograficzne (63% przypadkowo).
- 51% dzieci napotkało materiały z brutalnymi scenami przemocy (61% przypadkowo).
- 28% dzieci trafiło na materiały propagujące przemoc i nietolerancję (74% przypadkowo).

Niebezpieczne kontakty

Zdecydowana większość młodych internautów korzysta z komunikatorów, czatów i portali społecznościowych. Dzieci zawierają w ten sposób nowe znajomości, co naraża

je na możliwość kontaktów z niebezpiecznymi osobami. Przez swoją niewiedzę i łatwowierność młodzi internauci niejednokrotnie stają się ofiarami przestępstw z użyciem sieci: oszustw, wyłudzeń, włamań komputerowych i innych.

Dzieci często podają obcym w sieci prywatne informacje oraz umawiają się z osobami poznanymi w Internecie na spotkania w rzeczywistym świecie. O internetowych znajomościach dzieci często nie informują nikogo, udając się na nie w pojedynkę lub z inną osobą nieletnią. Jest to szczególnie niebezpieczne w związku z coraz częstszym uwodzeniem dzieci w sieci.

Skala zagrożenia²

- Ponad 90% młodych internautów korzysta z serwisów komunikacyjnych.
- 68% dzieci korzystających z Internetu otrzymało propozycję spotkania od osób poznanych w sieci. 44,6% z nich skorzystało z takiej propozycji.
- Jedynie 23,6% dzieci informuje rodziców o spotkaniach z osobami poznanymi w sieci.
- Połowa dzieci spotyka się z internetowymi „znajomymi” w pojedynkę.

Cyberprzemoc

Cyberprzemoc to nowe oblicze przemocy rówieśniczej z wykorzystaniem różnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, jak np.: poczta elektroniczna, czaty, komunikatory, strony internetowe, blogi, serwisy społecznościowe itd. Akty cyberprzemocy przyjmują różne formy: nękanie,

¹ Badanie pt. *Kontakty dzieci z niebezpiecznymi treściami w Internecie*, Gemius S.A., FDN, wrzesień 2006 (badani: 2559 dzieci w wieku 12–17 lat).

² Badania pt. *Dziecko w Sieci*, Gemius S.A., FDN, styczeń 2006 (badani: 1779 dzieci w wieku 12–17 lat).

straszenie, szantażowanie z użyciem sieci, publikowanie lub rozsyłanie ośmieszających, kompromitujących zdjęć, filmów oraz podszywanie się w sieci pod kogoś wbrew jego woli.

Skala zagrożenia³

- 47% młodych internautów doświadczyło w sieci wulgarnego wyzywania.
- 21% dzieci korzystających z Internetu doznało poniżania, ośmieszania i upokarzania.
- 29% dzieci deklaruje, że ktoś w sieci podawał się za nie wbrew ich woli.
- 16% młodych internautów doświadczyło straszenia i szantażowania.
- 14% dzieci zgłasza przypadki rozpowszechniania za pośrednictwem Internetu lub GSM kompromitujących je materiałów.

Uzależnienie od Internetu

Problem ten dotyczy rozmaitych aktywności, których podejmowanie w Internecie jest atrakcyjne i sprawia, że młodzi ludzie poświęcają mu coraz więcej czasu. Spędzanie w ten sposób wielu godzin dziennie zaburza ich rozwój, zwłaszcza w aspekcie kontaktów społecznych. Może prowadzić także do uzależnienia od tego medium.

O problemie uzależnienia od Internetu mówiło się do niedawna przede wszystkim w odniesieniu do osób dorosłych. Tymczasem praktyka szkół oraz organizacji pracujących z dziećmi i zajmujących się bezpieczeństwem dzieci w Internecie⁴ pokazuje, że problem ten coraz częściej dotyczy również dzieci.

Wiąże się to z coraz większą dostępnością mediów elektronicznych dla najmłodszych, powszechnością dostępu do sieci oraz coraz atrakcyjniejszą ofertą Internetu. Zjawisko uzależnienia od sieci wydaje się być związane przede wszystkim z grami sieciowymi, które w ostatnim czasie cieszą się wśród dzieci i młodzieży olbrzymią popularnością.

Skala zagrożenia⁵

Co prawda nie ma w Polsce badań wskazujących wprost na skalę problemu uzależnień od Internetu, ale dane dotyczące sposobów korzystania przez dzieci z tego medium wskazują duży potencjał tego problemu.

- W Polsce z Internetu korzysta 89% dzieci.
- Dzieci spędzają w sieci coraz więcej czasu. Od 2006 do 2007 r. średni czas poświęcany miesięcznie na korzystanie z Internetu wzrósł z 15 godzin 56 minut do 24 godzin 27 minut.
- Niemal co drugie dziecko (45%) korzysta z Internetu codziennie lub prawie codziennie.
- 70% internautów w wieku 7–14 lat korzysta z możliwości grania *online*.

Wzrastający poziom zagrożeń i skala niebezpiecznych sytuacji doświadczanych przez dzieci to tendencja niepokojąca. Współczesny młody człowiek żyje w otacza-

³ Badanie pt. *Przemoc rówieśnicza a media elektroniczne*, Gemius S.A., FDN, luty 2007 (badani: 891 dzieci w wieku 12–17 lat).

⁴ Na przykład Helpline.org.pl.

⁵ Badania pt. *Eurobarometr 2008*, badanie Gemius SA, Megapanel PBI/Gemius, listopad 2007 (badani: 17 512 dzieci w wieku 7 lat i więcej).

jącej go przestrzeni medialnej, w której osoby dorosłe są częstokroć jedynie gośćmi czy wizytatorami – mniej zorientowanymi w obsłudze i potencjale elektronicznych mediów. Ten deficyt technicznych kompetencji dorosłych daje młodym ludziom zdecydowaną przewagę nad swoimi nauczycielami i rodzicami w sieci, utrudniając komunikację międzypokoleniową, a zwłaszcza rozmowy o Internecie. Sprawia to, że w trudnej sytuacji dzieci i młodzież w pierwszej kolejności szukają wsparcia u rówieśników. Rodzice czy pedagodzy o niebezpiecznych sytuacjach dowiadują się niezmiernie rzadko.

Dlatego też przed rodzicami i szkołą stoi zadanie wzbogacenia dotychczasowych działań na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży o brakujący i bardzo ważny, nowy wymiar ochrony przez zagrożeniami wynikającym z korzystania przez dzieci z nowoczesnych technologii.

Potrzeba ta dostrzeżona została m.in. przez resort edukacji, czego efektem jest dużo większy zakres problematyki bezpieczeństwa dzieci w sieci w zreformowanej podstawie programowej obowiązującej od września 2009 r. Tematyka ta od kilku lat jest również przedmiotem troski organizacji społecznych oraz przedstawicieli branży telekomunikacyjnej. Najszerzą ofertę w tym zakresie przygotowała Fundacja Dziecko Niczyje w ramach prowadzonej od 2005 r. kampanii *Dziecko w Sieci*.

Oferta edukacyjna kampanii *Dziecko w Sieci*

W ramach kampanii *Dziecko w Sieci* opracowywane są materiały edukacyjne pomocne przy realizacji zajęć z zakresu bezpieczeństwa dzieci w Internecie. Propozycje dydaktyczne kampanii skierowane są do profesjonalistów pracujących z dziećmi – nauczycieli, pedagogów, wychowawców, a także do rodziców zainteresowanych zwiększeniem bezpieczeństwa swoich dzieci w sieci.

Oferta edukacyjna kampanii tworzona jest w nawiązaniu do idei *blended learningu*, łącząc nauczanie bezpośrednie (tradycyjne) za pomocą scenariuszy zajęć z nauczaniem przez komputer poprzez kursy *e-learning* oraz serwis internetowy dla dzieci www.sieciaki.pl.

Scenariusze zajęć oraz kursy *e-learning* mogą być wykorzystywane podczas zajęć szkolnych, pozaszkolnych lub imprez edukacyjnych. Do prowadzenia zajęć wymagana jest jedynie podstawowa znajomość specyfiki Internetu.

Serwis edukacyjny www.dzieckowsieci.pl

Wszelkie informacje o propozycjach edukacyjnych opracowywanych w ramach kampanii *Dziecko w Sieci* udostępniane są w serwisie www.dzieckowsieci.pl. Daje on możliwość pobrania scenariuszy zajęć w wersji PDF oraz pobrania wszelkich potrzebnych do realizacji zajęć materiałów multimedialnych: prezentacji, filmów, kreskówek.

Serwis daje również możliwość ewaluacji zajęć przez nauczycieli oraz pobierania zaświadczeń o zrealizowanych zajęciach dydaktycznych.

Kursy *e-learning* kampanii *Dziecko w Sieci*

Kursy *e-learning* kampanii *Dziecko w Sieci* dostępne są za pośrednictwem autorskiej platformy *e-learning*, dostępnej pod adresem www.kursy.dzieckowsieci.pl. Warunkiem korzystania z kursów jest rejestracja na platformie.

Po zalogowaniu nauczyciel/opiekun grupy uczniów może m.in. śledzić postępy w realizacji kursów przez swoich podopiecznych oraz otrzymać zaświadczenie o prowadzeniu zajęć. Zaświadczenie drukuje się automatycznie po ukończeniu kursu przez uczniów.

Serwis www.sieciaki.pl

Sieciaki.pl to serwis internetowy adresowany do dzieci w wieku 6–12 lat, w którym mogą one znaleźć wiele cennych informacji o bezpiecznym i efektywnym korzystaniu z Internetu. Na fabule serwisu oparta jest część scenariuszy zajęć i kursów *e-learning*, przygotowanych w ramach kampanii *Dziecko w Sieci*.

Projekt www.sieciaki.pl jest przewidziany przede wszystkim do samodzielnego użytkowania przez dzieci, ale może być z powodzeniem wykorzystywany jako narzędzie edukacyjne podczas zajęć w szkolnej pracowni komputerowej.

Głównymi bohaterami serwisu jest grupa Sieciaków – dzieci dobrze znających zasady bezpieczeństwa w Internecie, które we współpracy z robotem Netrobi i Sztuczną Inteligencją zwalczają internetowe zło – Sieciuchy, na czele których stoi Czyste Zło. Serwis składa się z dwóch głównych przestrzeni: portalu społecznościowego oraz „wirtualnego świata”.

Serwis społecznościowy ma na celu nauczenie młodych internautów, jakich zasad bezpieczeństwa należy przestrzegać, korzystając z narzędzi komunikacyjnych, np. tworząc bezpieczny profil. Ponadto zarejestrowani użytkownicy mają dostęp do wielu ciekawych materiałów multimedialnych, mogą brać udział w licznych konkursach oraz korzystać z katalogu bezpiecznych stron – witryn sprawdzonych i certyfikowanych przez zespół Sieciaków.

Wirtualny świat to seria lokacji związanych z fabułą serwisu (np. *Gabinet Sztucznej Inteligencji* czy *Laboratorium wirusów*), gdzie poprzez udział w różnych grach i zabawach użytkownicy wypełniają sieciakowe misje, zdobywając punkty – bajty. Bajty można wymienić na atrakcyjne nagrody w sieciakowym sklepie.

Propozycje zajęć edukacyjnych kampanii *Dziecko w Sieci*

Oferta edukacyjna kampanii *Dziecko w Sieci* została opracowana dla trzech poziomów edukacji szkolnej:

- klasy I–III szkół podstawowych,
- klasy IV–VI szkół podstawowych,
- klasy I–III szkół gimnazjalnych.

Przygotowane zostały także specjalne materiały dla rodziców. Dodatkowym narzędziem edukacyjnym, pozwalającym utrwalić i rozszerzyć zdobytą wiedzę w toku zajęć, jest opisany wyżej serwis edukacyjny dla dzieci www.sieciaki.pl.

Poniżej scharakteryzowane zostały wybrane propozycje edukacyjne kampanii *Dziecko w Sieci*.

Oferta edukacyjna dla klas I–III szkół podstawowych

Zajęcia lekcyjne „Sieciaki”

Na potrzeby realizacji zajęć *Sieciaki* opracowany został scenariusz zajęć w dwóch wersjach: pełnej (2 x 45 min.) oraz skróconej (45 min.). Głównym celem zajęć jest podniesienie świadomości dzieci na temat tego, jak bezpiecznie i efektywnie korzystać z sieci, przekazując informacje o internetowych zagrożeniach, zasadach bezpiecznego używania Internetu oraz metodach reagowania na internetowe niebezpieczeństwa.

W scenariuszach proponowane są formy edukacji przez zabawę: burza mózgów, kreskówki, konkursy, ćwiczenia. W obydwu scenariuszach główny element zajęć stanowią kreskówki pt. *Sieciaki*:

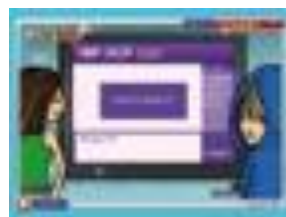
- część I. *Nie podawaj swoich danych,*
- część II. *Zabezpiecz swój komputer,*
- część III. *Mów, jeśli coś jest nie tak.*

W kreskówkach przez pryzmat przygód Sieciaków (drużyny dzieciaków dbających o bezpieczeństwo w Internecie) prezentowane są zagrożenia internetowe (symbolicznie przedstawione jako złe Sieciuchy) oraz podstawowe zasady bezpiecznego korzystania z sieci.

Kurs e-learning „Poznaj bezpieczny Internet”

Kurs składa się z 8 modułów, w których dzieci poznają podstawowe zasady bezpieczeństwa w Internecie. Zadaniem użytkownika kursu jest zdobycie 7 stopni wtajemniczenia i dołączenie do drużyny Sieciaków. Kurs przewidziany jest na trzy jednostki lekcyjne. Szkolenie oparte jest na przygodach postaci z projektu *Sieciaki.pl*.

Oferta edukacyjna dla klas IV–VI szkół podstawowych

Zajęcia lekcyjne „3...2...1...Internet!”

Podstawowym celem zajęć *3...2...1 Internet!* jest prezentacja efektywnego korzystania z sieci jako alternatywy do następujących zachowań ryzykownych: cyberprzemocy, spotkań z osobami znanymi wyłącznie z Internetu, upubliczniania danych osobowych, piractwa w sieci, nadmiernego korzystania z Internetu.

Zajęcia opierają się na edukacji przez zabawę z wykorzystaniem: prezentacji multimedialnej, kreskówek, ćwiczeń indywidualnych oraz ćwiczeń grupowych.

Prezentację multimedialną wykorzystywaną w toku zajęć rozpoczyna zaproszenie do udziału w zajęciach, wygłoszone przez Krzysztofa Hołowczyca. Zapowiada i podsumowuje on kolejne pięć kreskówek, prezentujących dzieciom podstawowe zagrożenia związane z korzystaniem z Internetu. Każda kreskówka poświęcona jest innej formie zagrożenia, którą dzieci poznają przez pryzmat przygód Kuby, Ani, Sandry, Szymona i Piotрка – uczniów szkoły podstawowej.

Prezentacja każdego odcinka jest podzielona na dwie części – przerwa następuje w sytuacji wyboru bohatera pomiędzy zachowaniem bezpiecznym a ryzykownym. Każdemu dylematowi bohatera kreskówki towarzyszy ćwiczenie indywidualne służące aktywizacji myślenia w kategoriach zalet i wad wyboru danego zachowania i diagnozie tendencji w grupie – tego, jaki wybór zachowań dominuje: bezpiecznych czy ryzykownych. Uczniowie w drodze głosowania podejmują decyzję, jak powinien się zachować bohater historii.

Podczas lekcji prezentowane są obydwie wersje w kolejności zależnej od wyników głosowania uczniów – najpierw zakończenie wybrane przez większość dzieci, następnie wariant alternatywny.

Ćwiczenia grupowe przeprowadzane po każdym odcinku kreskówki służą pogłębieniu i doprecyzowaniu zasad bezpiecznego i kulturalnego zachowania w danej sytuacji ryzykownej.

Kurs e-learning „Bezpieczna przygoda z Internetem”

Kurs przewidziany na trzy jednostki lekcyjne prezentuje zasady bezpieczeństwa w sieci oraz konsekwencje zachowań ryzykownych. Sieciaki: Ajpi, Spociak, Netka i Kompel w towarzystwie robota Netrobiego i Sztucznej Inteligencji zmagają się z zagrożeniami w Internecie i poznają podstawowe zasady bezpieczeństwa.

Kurs składa się z 7 modułów. Zadaniem użytkownika jest przejście 7 komnat, zdobycie 7 dysków wiedzy i dołączenie do drużyny Sieciaków.

Oferta edukacyjna dla klas I–III szkół gimnazjalnych

Zajęcia lekcyjne „Stop cyberprzemocy”

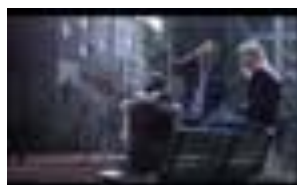
Propozycja edukacyjna *Stop cyberprzemocy* powstała w odpowiedzi na rosnącą skalę przemocy rówieśniczej w sieci.

Celem zajęć jest zaprezentowanie uczniom zjawiska cyberprzemocy oraz uwrażliwienie ich na specyfikę problemu, związaną przede wszystkim z możliwymi poważnymi konsekwencjami tego typu działań zarówno dla ich ofiar, jak i sprawców. Efektem zajęć powinno być również wypracowanie zasad bezpiecznego i kulturalnego korzystania z Internetu oraz reagowania w sytuacjach cyberprzemocy.

W toku zajęć młodzież powinna dowiedzieć się:

- jakie są formy cyberprzemocy,
- jakie mogą być odczucia oraz konsekwencje przemocy w sieci dla ofiar cyberprzemocy,
- jakie są możliwe konsekwencje przemocy w Internecie dla sprawców tego typu działań,
- jak powinna zachować się ofiara cyberprzemocy i gdzie może szukać pomocy,
- jak powinni zachowywać się świadkowie cyberprzemocy,
- jak się zachowywać, żeby zmniejszyć ryzyko zostania ofiarą cyberprzemocy.

W scenariuszu proponowane są następujące elementy pracy warsztatowej: prezentacja filmu, „burza mózgów”, praca w grupach, dyskusja moderowana przez nauczyciela. Czas zajęć to dwie godziny lekcyjne.

Podstawą zajęć jest film, który przedstawia przypadek przemocy rówieśniczej z użyciem mediów elektronicznych. Jego główna bohaterka została nagrana przez kolegów telefonem komórkowym w szatni po zajęciach WF. Film trafia do Internetu. Dziewczyna staje się przedmiotem żartów ze strony kolegów i koleżanek. Przestaje przychodzić do szkoły. Nie potrafi poradzić sobie z tą sytuacją. W filmie historia przedstawiona jest z perspektywy ofiary, jednego ze sprawców oraz świadka wydarzeń. Film trwa 2 minuty i stanowi wstęp do dyskusji w klasie na temat cyberprzemocy.

Kurs e-learning „Znajomi-nieznajomi.pl”

Użytkownik kursu wciela się w rolę administratora serwisu społecznościowego i rozwiązuje problemy jego użytkowników. Administrator jest w stałym kontakcie z szefem, który przekazuje mu polecenia i pomaga w trudnych sytuacjach.

Kurs przewidziany jest na 3 jednostki lekcyjne i składa się z 10 modułów, w których użytkownik zapoznaje się z najważniejszymi zagrożeniami związanymi z Internetem, ze szczególnym uwzględnieniem niebezpieczeństw związanych z serwisami społecznościowymi.

Materiały dla rodziców

W ramach oferty edukacyjnej kampanii *Dziecko w Sieci* zostały przygotowane także materiały dla rodziców. Są to przede wszystkim ulotki i foldery informujące o podstawowych zagrożeniach internetowych oraz zasadach bezpiecznego korzystania z sieci. Można je pobrać z serwisu www.dzieckowsieci.pl, wydrukować i przekazać rodzicom podczas wywiadówki lub spotkania z rodzicami poświęconego bezpieczeństwu dzieci w sieci. Są to m.in.:

- 1) *10 porad dla rodziców* – ulotka zawierająca porady, jak zapewnić dzieciom bezpieczeństwo w sieci;
- 2) *Umowa o bezpiecznym korzystaniu z Internetu* – umowa pomiędzy rodzicami a dzieckiem poruszająca najważniejsze kwestie dotyczące zasad korzystania z Internetu, opracowana w dwóch wersjach: dla dzieci młodszych i starszych. Zawarcie umowy i umieszczenie jej w widocznym miejscu obok komputera będzie przypominać dziecku o sposobach unikania i radzenia sobie z zagrożeniami w sieci;
- 3) *Stop cyberprzemocy* – ulotka zawierająca informacje o problemie cyberprzemocy oraz sposobach reagowania na zjawisko przemocy rówieśniczej w sieci.

Podsumowanie

Ewolucja tradycyjnych zagrożeń w kierunku niebezpieczeństw *online* stawia przed szkołą nowe wyzwania. Wychowanie dzieci i młodzieży do prawidłowego funkcjonowania w Internecie powinno owocować m.in. umiejętnością oceny konsekwencji swoich działań, poziomu bezpieczeństwa w kontaktach z innymi osobami w sieci, odpowiedzialnością za wykorzystywanie materiałów dostępnych w Internecie oraz publikowane w sieci treści

Edukacja medialna powinna być rozumiana już nie tylko jako prezentacja klarownego kodeksu zasad co wolno, a czego nie wolno robić w Internecie, żeby nie wpaść w sidła internetowych zagrożeń – ale jako trening zachowań społecznych, wpisany w realia kontaktów zapośredniczonych przez Internet.

Najlepiej zatem realizować to założenie metodą kilkutorową – z wykorzystaniem tradycyjnej pracy warsztatowej, podczas której dorosły prowadzący służy konsultacją i wyjaśnieniem zasad bezpieczeństwa i konsekwencji ryzykownych działań oraz *e-learningu* – dającego możliwość edukacji na rzecz bezpieczeństwa w cyberprze-strzeni w naturalnym dla tego tematu środowisku oraz udziałem w inicjatywach podnoszących społeczną świadomość na temat właściwego korzystania z nowo-czesnych technologii⁶. Oferta edukacyjna kampanii *Dziecko w Sieci* może być po-mocna w realizacji tych ważnych postulatów wychowawczych.

⁶ Coraz częściej tematyka bezpieczeństwa w Internecie jest przedmiotem rozmaitych inicjatyw społecznych, kampanii czy konkursów. Co roku w lutym w całej Europie obchodzony jest Dzień Bezpiecznego Internetu (DBI). W Polsce obchody DBI, organizowane w ramach programu *Saferinternet.pl*, polegają na organizowaniu przez szkoły w całym kraju rozmaitych inicjatyw związanych z bezpieczeństwem *online* (więcej www.dbi.pl).

Serwisy internetowe przedstawiające problem cyberprzemocy oraz zagadnienia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w Internecie

Serwis programu Dziecko w Sieci Fundacji Dzieci Niczyje poświęconego problematyce bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w Internecie. Skierowane są zarówno do dzieci i młodzieży, jak również do ich rodziców i nauczycieli oraz specjalistów zajmujących się problematyką bezpieczeństwa dzieci *online*.

www.dzieckowsieci.pl

Strona związana z kampanią *Dziecko w Sieci* i innymi projektami realizowanymi przez Fundację Dzieci Niczyje na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w sieci. Podstawowym celem strony jest zwrócenie uwagi dorosłych i dzieci na zagrożenia wynikające z nierozważnego korzystania z Internetu. Na stronie wiele uwagi poświęcono problemowi cyberprzemocy.

Strona podzielona jest na 5 części. Pierwsza skierowana jest do dzieci, które znajdują tu podstawowe zasady bezpiecznego korzystania z Internetu oraz odnośniki do materiałów multimedialnych oraz innych serwisów dziecięcych poświęconych problematyce bezpieczeństwa *online*.

W kolejnej sekcji rodzice znajdą informacje na temat podstawowych aktywności dzieci i młodzieży w Internecie, porady, jak rozmawiać z dziećmi oraz jak postępować w przypadku, gdy ich dziecko doświadczyło lub doświadcza cyberprzemocy.

Nauczyciele i specjaliści pracujący z dziećmi mają możliwość pobrania ze strony scenariuszy zajęć edukacyjnych dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych. Na stronie znajduje się też platforma *e-learning*, na której udostępniane są kursy o tematyce bezpieczeństwa w sieci.

Dział „O problemie” zawiera charakterystykę problematyki podejmowanej w ramach programu *Dziecko w Sieci*. Znajdują się w nim podstawowe informacje na temat Internetu, artykuły i badania, wykłady, słowniczek pojęć internetowych, a także informacje, jak reagować w przypadku zauważenia zagrożenia dzieci w Internecie.

W ostatniej części znajdują się informacje na temat kampanii medialnej i innych projektów realizowanych w ramach programu *Dziecko w Sieci*.

www.saferinternet.pl

Strona programu Saferinternet.pl – polskiej edycji programu Komisji Europejskiej *Safer Internet*, realizowanego przez narodowe konsorcjum FDN-NASK. Znajdują się na niej informacje o dotychczas zrealizowanych oraz planowanych w ramach programu przedsięwzięciach związanych z problematyką bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w Internecie, jak obchody Dnia Bezpiecznego Internetu, konferencje, szkolenia, kampanie medialne itp.

Na stronie znaleźć można także liczne raporty, analizy, relacje z konferencji oraz odnośniki do innych projektów realizowanych w ramach programu.

www.sieciaki.pl

Sieciaki.pl to serwis dla dzieci mający na celu edukację najmłodszych internautów w zakresie bezpiecznego korzystania z sieci. Projekt powstał z myślą o 9–14-latkach. Jego fabuła opowiada o przygodach grupy Sieciaków, czyli dzieci o specjalnych internetowych umiejętnościach, znających zasady bezpiecznego poruszania się w sieci. Sieciaki z pomocą robota Netrobiego walczą z internetowym złem, którego uosobieniem są Sieciuchy.

Atrakcyjna szata graficzna, wiele materiałów multimedialnych, ciekawe konkursy z nagrodami i inne atrakcje mają na celu zachęcenie dzieci do regularnego korzystania z serwisu. Projekt Sieciaki.pl realizowany jest przez Fundację Dzieci Niczyje w ramach programu Saferinternet.pl.

www.cyberprzemoc.pl

Strona dla młodzieży poświęcona problemowi przemocy rówieśniczej w Internecie. Serwis powstał w ramach kampanii społecznej Komisji Europejskiej *Keep it fun. Keep Control*, realizowanej w Polsce w ramach programu Saferinternet.pl pod hasłem *Baw się w Sieci. Bezpiecznie*. Użytkownicy serwisu znajdą w nim przekazy reklamowe oraz materiały multimedialne dotyczące przemocy rówieśniczej w sieci, zasady bezpieczeństwa i informacje o tym, jak reagować na cyberprzemoc.

www.helpline.org.pl

Serwis internetowy projektu Fundacji Dzieci Niczyje oraz Fundacji Orange, realizowanego w ramach programu Saferinternet.pl. Celem Helpline.org.pl jest niesienie pomocy młodym Internautom, którzy znaleźli się w sytuacji zagrożenia w Internecie lub korzystając z telefonów komórkowych. Strona skierowana jest do dzieci, młodzieży, rodziców i profesjonalistów.

Na stronie prezentowane są trzy możliwe sposoby kontaktu z konsultantami Helpline.org.pl: rozmowa za pomocą *livechatu*, drogą mailową (helpline@helpline.org.pl) oraz telefoniczną pod bezpłatnym numerem 0 800 100 100. Ponadto dzieci i młodzież znajdą porady, jak unikać niebezpiecznych sytuacji w sieci oraz co zrobić w przypadku wystąpienia zagrożenia.

Z kolei rodzice dowiedzą się, jak rozmawiać ze swoimi dziećmi, aby uświadomić im niebezpieczeństwa wynikające z nierozważnego korzystania z Internetu, oraz znajdą porady, jak postępować, gdy ich dziecko znalazło się w sytuacji zagrożenia. Profesjonaliści natomiast uzyskają informację, jak pomóc swoim podopiecznym i ich rodzinom.

W każdej części znajduje się lista polecanych stron internetowych o tematyce bezpieczeństwa w Internecie, odpowiednich dla każdej z grup.

www.dyzurnet.pl

Serwis internetowy projektu Dyzurnet.pl, który przyjmuje zgłoszenia dotyczące nielegalnych treści znalezionych w Internecie. Projekt powołany został przez NASK i funkcjonuje w ramach programu *Safer Internet* w Polsce. Do zadań Dyzurnet.pl należy m.in.: analiza treści wskazanych przez użytkowników, wykonanie dokumentacji technicznych, przesłanie informacji do policji, prokuratury, administratorów serwisów internetowych, czy też zagranicznych punktów kontaktowych. Nielegalne treści znalezione w Internecie można zgłaszać do Dyzurnet.pl za pomocą formularza na stronie www.dyzurnet.pl lub nagrywając wiadomość pod numerem 0801 615 005.

www.cyberbullying.org

Strona w języku angielskim – pierwsza poświęcona problemowi cyberprzemocy, założona przez Billa Belsey’a, kanadyjskiego nauczyciela, prezydenta organizacji Bullying.org. Na stronie dostępna jest definicja cyberprzemocy oraz przykłady tego typu sytuacji. Autor strony podaje konkretne sposoby na radzenie sobie z cyberprzemocą oraz przytacza szereg informacji dotyczących tego problemu wraz z linkami do najnowszych artykułów oraz badań.

www.stopcyberbullying.org

Amerykańska strona opisująca problem przemocy rówieśniczej w sieci. Na stronie można skontaktować się drogą mailową z Parry Aftab, prawniczką oraz światową ekspertką w dziedzinie przestępstw w Internecie. Strona [stopcyberbullying.org](http://www.stopcyberbullying.org) podzielona jest na kilka części, a każda z nich zawiera informacje związane z cyberprzemocą, jak definicje, formy, przyczyny czy sposoby radzenia sobie z problemem.

Poza tym w serwisie podane są informacje na temat cyberprzemocy – jak ją rozpoznać i jak jej zapobiegać dla dzieci w trzech przedziałach wieku (7–10 lat, 11–13 lat, 14–17 lat). Dzieci mogą się tam również zapoznać z zasadami netykiety. Na stronie znajdują się działy przeznaczone dla rodziców, nauczycieli oraz pracowników wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania.

www.netbullies.com

Kolejna amerykańska strona poświęcona problemowi cyberprzemocy. Serwis podzielony jest na dziesięć podrozdziałów. Zawiera informacje dla dzieci i młodzieży dotyczące tego, jak unikać i jak reagować na cyberprzemoc. Ciekawe porady dotyczące problemu przemocy rówieśniczej z użyciem mediów elektronicznych znajdują w nim również nauczyciele i rodzice.

Powiedz **STOP**

cyberprzemocy!

— Zrobiła mi kamórką film i wrzuciła go do Internetu...
— Cała szkoła się śmiała, myślałam o najgorszym...

Ktoś rozsyła w sieci kompromiujące Cię treści?
Okrzykiuje obraźliwe i wulgarnie słownictwo?
Ktoś grozi Ci SMS-ami lub e-mailami?

Jesteś ofiarą lub świadkiem cyberprzemocy? Nie bój się działać!

Poproś o pomoc rodziców, nauczyciela lub inną zaufaną osobę dorosłą albo skontaktuj się z www.bezpieczniej.org.pl
za pośrednictwem komputera lub zadzwoń 8 800 100 100. Pomocny! Nie jesteś sam!

 Fundacja Orange

połączenie bezpłatne
0 800 100 100
helpline.org.pl

**możesz liczyć na Helpline.org.pl :)
pomoc wnet**

jeśli ktoś nęka Cię w sieci, nabija się z Ciebie,
wysyła Ci obraźliwe e-maile, sms-y, zadaje Ci
na czacie, w mailu lub przez komunikator jakies
krepujące pytania, wypytuje Cię o prywatne
dane, nalega na spotkanie...

Pomyśl...

zanim dołączysz

F...
g...
sp...
kt...
int...
portal, do którego chcesz dołączyć i jaki poziom prywatności Ci zapewnia.

zanim dasz się namierzyć

Zastanów się, czy warto zamieścić i wrzucasz do odwiedzają. Zastanów się, czy chcesz udostępnić swoje osobowe dane i wrzucasz do odwiedzają. Zastanów się, czy chcesz udostępnić swoje osobowe dane i wrzucasz do odwiedzają. Zastanów się, czy chcesz udostępnić swoje osobowe dane i wrzucasz do odwiedzają.

zanim się umówisz

Bądź ostrożny, jeżeli nowy znajomy z Sieci chce się z Tobą spotkać w realu. Jeżeli zdecydujesz się na spotkanie, umów się w miejscu publicznym, w ciągu dnia i pójź z nim z kimś, komu ufasz. Wcześniej powiedz o tym spotkaniu rodzicom.

żeby nie dać się skrzywdzić

Uwaga! Nie udostępniaj swoich danych osobowych w Sieci. Nie udostępniaj swoich danych osobowych w Sieci. Nie udostępniaj swoich danych osobowych w Sieci.

zanim zaufasz

Kontakuj się z osobami, których nie znasz. Nie udostępniaj swoich danych osobowych w Sieci. Nie udostępniaj swoich danych osobowych w Sieci.

żeby nie krzywdzić

Pamiętaj, że nie należy krzywdzić innych. Nie udostępniaj swoich danych osobowych w Sieci. Nie udostępniaj swoich danych osobowych w Sieci.

żeby pomóc

Nie poddawaj się presji. Nie udostępniaj swoich danych osobowych w Sieci. Nie udostępniaj swoich danych osobowych w Sieci.

aby surfować bezpiecznie

Stop cyberprzemocy!!!

Informacja dla rodziców

Cyberprzemoc to:

- ⦿ nękanie, straszenie, szantażowanie w sieci,
- ⦿ rejestrowanie niechcianych filmów i zdjęć,
- ⦿ publikowanie w Internecie lub przy użyciu telefonu komórkowego ośmieszających zdjęć, filmów i informacji,
- ⦿ podszywanie się w sieci pod inną osobę.

Cyberprzemoc dotyczy zazwyczaj dzieci i młodzieży stając się nową odmianą problemu przemocy rówieśniczej. Badania pokazują, że różnych form przemocy w sieci doświadczają co drugie dziecko w Polsce (FDN/Gemius 2007)!

Cyberprzemoc może przytrafić się KAŻDEMU, również Twojemu dziecku.

Dziecko, które staje się ofiarą cyberprzemocy, często czuje się osamotnione i bezradne wobec działań swoich rówieśników. Często boi się i wstydzi tego, co mu się przytrafiło. Nie potrafi sobie poradzić z nową, trudną sytuacją i silnymi emocjami, które temu towarzyszą.

Dziecku, które doświadczyło cyberprzemocy, bardzo potrzebna jest pomoc ze strony dorosłych.

Co możesz zrobić?

- ⦿ **Porozmawiaj z dzieckiem** i dowiedz się, co się dzieje. Postaraj się zdobyć jak najwięcej informacji na temat jego problemu. Postaraj się dowiedzieć, kim jest sprawca - Twoje dziecko może tego nie wiedzieć. Wspólnie zastanówcie się, co można zrobić w tej sytuacji. Poszukaj psychologicznej pomocy dla dziecka.
- ⦿ **Skontaktuj się z profesjonalistami** - możesz potrzebować wsparcia psychologa i pomocy prawnika. Pomocy możesz szukać u konsultantów Helpline.org.pl (tel. 0 800 100 100).
- ⦿ **Zabezpiecz dowody cyberprzemocy.** Zachowaj wszystkie wiadomości, treści (filmy, zdjęcia, sms-y, komentarze) i informacje dotyczące sprawy.
- ⦿ **Skontaktuj się ze szkołą.** Wspólnie z pedagogiem, dyrektorem szkoły spróbujcie ustalić możliwości działania.

*Niczego nie zauważyłem,
a coś takiego mi zrobili.
Nie wiem, jak mam się
pokazać w szkole,
wszyscy się ze mnie śmieją.
Każdy ma ten filmik na komórce.
Chciałbym cofnąć czas...
Adam, 14 lat*

Fundacja
Orange

Rozwiązaniem sytuacji może być:

- 塀 spotkanie pedagoga szkolnego z ofiarą cyberprzemocy w celu omówienia sytuacji i poznania potrzeb dziecka,
- 塀 spotkanie pedagoga szkolnego ze sprawcą w celu omówienia sytuacji i ustalenia sposobu rozwiązania problemu,
- 塀 spotkanie rodziców ofiary i sprawcy cyberprzemocy w obecności pedagoga szkolnego i/lub dyrektora szkoły/placówki.

Dziecko, które doświadcza cyberprzemocy, może szukać pomocy u konsultantów Helpline.org.pl, kontaktując się z nimi *on line* ze strony www.helpline.org.pl lub telefonicznie pod bezpłatnym numerem 0 800 100 100.

Czasem dziecko odmawia przyjęcia pomocy. Spróbuj je namówić na kontakt z konsultantami Helpline.org.pl.

Z pomocy Helpline.org.pl mogą korzystać również rodzice:

- 塀 gdy nie wiedzą, jak rozmawiać z dzieckiem o bezpieczeństwie w Internecie,
- 塀 gdy mają podejrzenie, że ich dziecko padło ofiarą cyberprzemocy.

Pamiętaj!

Czasem dzieci świetnie ukrywają, że mają trudność z czymś, co spotkało je w Internecie - zawsze warto, by po takim doświadczeniu dziecko porozmawiało z psychologiem.

Cyberprzemoc nie musi mieć logicznej przyczyny. Pomóż dziecku zrozumieć, że to nie ono jest odpowiedzialne za tę sytuację. Odpowiada za nią sprawca.

Co możesz zrobić, by przeciwdziałać cyberprzemocy?

- 塀 Rozmawiaj z dzieckiem na temat cyberprzemocy. Poinformuj je o tym, jak unikać takich sytuacji oraz jak ewentualnie na nie reagować.
- 塀 Przekaż dziecku, by nigdy nie krzywdziło swoich rówieśników w sieci oraz żeby nie pozostawało obojętne wobec krzywdy innych i zawsze zgłaszało dorosłym zaobserwowane przypadki cyberprzemocy.
- 塀 Zadbaj, by szkoła Twojego dziecka realizowała zajęcia z zakresu profilaktyki przemocy w Internecie.
- 塀 Poinformuj dziecko o bezpłatnej ofercie projektu Helpline.org.pl.

Jeśli masz wątpliwości związane z problemem cyberprzemocy, skontaktuj się z konsultantami Helpline.org.pl!!!

Tel. 0 800 100 100
helpline@helpline.org.pl
czat na stronie www.helpline.org.pl

Helpline.org.pl informuje:

Jak zabezpieczyć dowody przemocy wobec dziecka w Internecie

W przypadku podejrzenia przemocy wobec dziecka w Internecie niezmiernie ważne jest szybkie zabezpieczenie dowodów. Mogą one pomóc w ustaleniu sprawcy przemocy i zapobiec jej kontynuacji. W przypadku podejrzenia przestępstwa dowody będą cennym materiałem dla organów ścigania oraz instytucji wymiaru sprawiedliwości.

W Internecie najczęściej pozostaje ślad wszystkiego, co zostało w nim opublikowane. Nawet jeśli określone treści zostaną usunięte z sieci, to są one zachowywane jeszcze przez jakiś czas w archiwach serwerów, na których były publikowane. Jest więc możliwość ich odzyskania. W przypadku, gdy treści będące dowodem przemocy wobec dziecka nadal znajdują się w Internecie, należy zadbać o ich zabezpieczenie.

Dowodami, w zależności od charakteru przemocy online wobec dziecka, mogą być:

- wiadomości e-mailowe,
- wiadomości sms i mms,
- wpisy na stronach internetowych,
- komentarze do wpisów lub do zdjęć w serwisach społecznościowych, na blogach, w fotogaleriach itp.,
- zdjęcia, grafiki,
- treści rozmów prowadzonych przy użyciu komunikatorów lub czatów.

W zależności od okoliczności zdarzenia i typu treści, które chcemy zachować, można wykorzystać jeden ze sposobów zabezpieczania dowodów.

1. Zachowywanie wiadomości

W przypadku przemocy przy użyciu telefonu komórkowego ważne jest, by nie usuwać sms-ów, mms-ów, historii połączeń, które wskazują na jej wystąpienie. W przypadku przemocy w Internecie również - jeśli to możliwe - warto zachować treści, które na nią wskazują. W niektórych sytuacjach - gdy krzywdzące kogoś treści są opublikowane w miejscu widocznym dla wielu osób (np. komentarze pod zdjęciami w serwisie społecznościowym, wpisy na forum klasowym) - konieczne jest ich usunięcie. Wówczas przed usunięciem tych treści należy je zabezpieczyć.

Fundacja
Orange

2. Wykonanie screenów (zrzut całego ekranu)

Dobrym sposobem na zabezpieczenie dowodów jest wykonanie tzw. *screena*. *Screen* jest czymś w rodzaju zdjęcia tego, co aktualnie widać na monitorze komputera. Aby go wykonać, należy nacisnąć klawisz Print Screen (pozornie nic się nie dzieje), a następnie otworzyć dokument typu Word lub Paint i wybrać opcję: wklej. Dokument ze *screenami* należy zapisać na dysku komputera.

3. Archiwizowanie treści rozmów

Korzystając z komunikatorów i czatów, warto uruchomić autoarchiwizację - opcję automatycznego zapisywania wszystkich prowadzonych przez użytkownika rozmów. Umożliwia ona śledzenie historii poszczególnych kontaktów, a także prosty i szybki dostęp do określonych zapisów. Jeśli dany komunikator lub czat nie posiada funkcji archiwizacji wiadomości, warto wówczas kopiować treści rozmów i zapisywać je w dowolnym edytorze tekstu.

4. Wykonanie zrzutu animacji ekranu

Innym sposobem na dokumentowanie tego, co dzieje się w Internecie, jest korzystanie z programów do tzw. zrzutów z ekranu. Przy pomocy tego typu oprogramowania można dokonywać zapisu obrazu widocznego na monitorze. Zapis ten przypomina ostatecznie film przedstawiający wszystkie wykonywane czynności (prowadzone rozmowy, przeglądane strony itd.). Warto upewnić się, że oprogramowanie, z którego korzystamy, jest legalne.

5. Wydruk

Dowodem przemocy w sieci może być również wydruk witryny internetowej, na której opublikowane są określone treści. Przy wykonywaniu wydruków należy zwrócić uwagę, by obejmowały one całe okno witryny - łącznie z paskiem tytułowym i znajdującym się na nim adresem strony. Wydruki stron warto opisać, podając dokładną godzinę ich wykonania.

6. Zapis rozmów

Aby zabezpieczyć treści prowadzonych przy użyciu Internetu rozmów lub innych dowodów w formie tekstu, można skopiować je z danego miejsca w Internecie i zapisać w dowolnym edytorze, np. w Wordzie. W tej postaci zapisany plik należy zachować na dysku komputera. Korzystając z tej formy zachowywania dowodów należy pamiętać, by w kopiowanym tekście nie dokonywać żadnych zmian. Ważne jest, by dokumentowany tekst był kompletny i zawierał wszystkie wypowiedzi, np. rozmowy na czacie. W przypadku tego typu zabezpieczania dowodów należy skopiować i zachować link do strony, na której treści te się znalazły.

Jeśli masz wątpliwości związane z problemem cyberprzemocy wobec dziecka w Internecie, skontaktuj się z konsultantami Helpline.org.pl

Tel. 0 800 100 100
helpline@helpline.org.pl
czat na stronie www.helpline.org.pl

STOP cyberprzemocy

Scenariusz zajęć edukacyjnych
dla uczniów szkół gimnazjalnych

Stop Cyberprzemocy

Wraz z rozwojem mediów elektronicznych oraz wzrostem ich popularności obserwujemy wśród dzieci i młodzieży wrastającą skalę tzw. cyberprzemocy, czyli przemocy z użyciem Internetu oraz telefonów komórkowych.

Z badań przeprowadzonych w Polsce w 2007 roku wynika, że różnych form przemocy w Sieci doświadcza ponad połowa młodych internautów. Wysoką skalę i wagę problemu potwierdzają też coraz częstsze doniesienia medialne o tego typu zdarzeniach.

Dzieci często podejmują działania określane mianem cyberprzemocy nie mając świadomości możliwych konsekwencji. Tymczasem specyfika mediów elektronicznych sprawia, że intensywność i zasięg doznawanej przez ofiary krzywdy przekracza czasami ich możliwości poradzenia sobie z taką, nawet pozornie błahą, sytuacją i może prowadzić do prawdziwej tragedii.

Zapobieganie cyberprzemocy wymaga uświadomienia najmłodszym, na czym polega ten problem i jakie może mieć konsekwencje zarówno dla ofiary jak i sprawcy. Dzieci muszą też wiedzieć jak się zachować w sytuacji doświadczania przemocy w Sieci, gdzie szukać pomocy.

Niniejsza propozycja edukacyjna opracowana została w ramach kampanii „Dziecko w Sieci”. Film edukacyjny oraz scenariusze zajęć lekcyjnych będą pomocne nauczycielom w przeprowadzeniu zajęć poświęconych problemowi cyberprzemocy w szkołach gimnazjalnych.

Koncepcja oraz opracowanie merytoryczne: Łukasz Wojtasik
Konsultacje merytoryczno-metodyczne: Julia Barlińska
Opracowanie graficzne: Kasia Dippel

© FDN 2008

Charakterystyka zajęć „Stop Cyberprzemocy”

Propozycja edukacyjna „Stop Cyberprzemocy” powstała w ramach kampanii „Dziecko w Sieci” w odpowiedzi na rosnącą skalę przemocy rówieśniczej w Sieci.

Odbiorcy: uwaga !!!

Zajęcia adresowane są do uczniów klas V i i wszystkich klas szkół gimnazjalnych.

Cel zajęć:

Celem zajęć jest zaprezentowanie uczniom zjawiska cyberprzemocy oraz uwrażliwienie ich na specyfikę problemu, związaną przede wszystkim z możliwymi poważnymi konsekwencjami tego typu działań zarówno dla ich ofiar jak i sprawców. Efektem zajęć powinno być również wypracowanie zasad bezpiecznego i kulturalnego korzystania z Sieci oraz reagowania w sytuacjach cyberprzemocy.

W toku zajęć dzieci powinny dowiedzieć się:

- Jakie są formy cyberprzemocy
- Jakie mogą być odczucia oraz konsekwencje przemocy w Sieci dla ofiar cyberprzemocy
- Jakie są możliwe konsekwencje przemocy w Sieci dla sprawców tego typu działań
- Jak powinna zachować się ofiara cyberprzemocy i gdzie może szukać pomocy
- Jak powinni zachowywać się świadkowie cyberprzemocy
- Jak się zachowywać, żeby zmniejszyć ryzyko zostania ofiarą cyberprzemocy

Forma zajęć:

- Prezentacja filmu
- „Burza mózgów”
- Praca w grupach
- Dyskusja moderowana przez nauczyciela

Czas zajęć:

Czas zajęć to dwie godziny lekcyjne. W nawiasach, przy kolejnych punktach scenariusza podany został optymalny czas ich realizacji.

Prowadzenie zajęć:

Zajęcia mogą się odbywać w ramach godziny wychowawczej, zajęć informatycznych lub w innym dogodnym czasie. Mogą być prowadzone przez pedagoga szkolnego, wychowawcę, nauczyciela informatyki, innych nauczycieli, lub wolontariuszy - np. studentów kierunków pedagogicznych lub psychologicznych.

Wymagana wiedza:

Do prowadzenia zajęć wymagana jest jedynie podstawowa znajomość specyfiki Internetu i telefonów komórkowych. Zalecane jest dokładne zapoznanie się prowadzącego zajęcia z niniejszym podręcznikiem. Pomocne będzie również odwiedzenie serwisów internetowych: www.helpine.org.pl, www.dzieckowsieci.pl.

Charakterystyka zajęć „Stop Cyberprzemocy”

Wymagany sprzęt:

Integralnym elementem zajęć jest projekcja filmu DVD. Do przeprowadzenia zajęć wymagany jest więc sprzęt umożliwiający odtworzenie filmu z płyty DVD. Mogą to być:

- odtwarzacz DVD podłączony do telewizora
- komputer lub odtwarzacz DVD podłączony do projektora multimedialnego oraz głośników.

Film „Stop Cyberprzemocy”

Film „Stop Cyberprzemocy” potrzebny do przeprowadzenia zajęć pobrać można ze strony www.dzieckowsieci.pl. Film przedstawia przypadek przemocy rówieśniczej z użyciem mediów elektronicznych.

Dominika została nagrana przez kolegów telefonem komórkowym w szatni po zajęciach WF. Film trafia do Internetu. Dziewczyna staje się przedmiotem żartów ze strony kolegów i koleżanek. Przystaje przychodzić do szkoły. Nie potrafi poradzić sobie z tą sytuacją. W filmie historia przedstawiona jest z perspektywy ofiary, jednego ze sprawców (Robert) oraz świadka wydarzeń (Michał).

Zgłoszenie realizacji zajęć.

Po realizacji wszystkich zajęć planowanych na terenie szkoły lub innej placówki realizatorzy proszeni są o wypełnienie sprawozdania z realizacji zajęć na stronie www.dzieckowsieci.pl. Na podstawie formularza realizatorzy zajęć mogą otrzymać zaświadczenie o czynnym udziale w kampanii „Dziecko w Sieci”.

Scenariusz zajęć „Stop Cyberprzemocy”

Pierwsza część (45 min.):

Cel:

- Zrozumienie konsekwencji cyberprzemocy dla jej ofiar.
- Poznanie zasad postępowania w przypadkach cyberprzemocy.
- Zaprezentowanie oferty pomocowej Helpline.org.pl.

Metoda:

- projekcja filmu;
- burza mózgów;
- analiza historii;
- praca w grupach;
- dyskusja.

1. Wprowadzenie (5 min.)

- Nauczyciel informuje uczniów, że zajęcia poświęcone są bezpieczeństwu w Sieci. Tłumaczy, że mówiąc o Sieci ma na myśli nie tylko Internet, ale również telefony komórkowe.
- Prowadzący pyta uczniów o to, do jakich celów używają Internetu oraz telefonów komórkowych. Uczniowie spontanicznie odpowiadają. Nauczyciel przyporządkowuje odpowiedzi do trzech podstawowych zastosowań Internetu: komunikacji, zdobywania informacji, rozrywki.
- Nauczyciel zwraca uwagę na fakt, iż oprócz zalet korzystania z elektronicznych mediów wiążą się z nimi również zagrożenia. Zapowiada, że przedmiotem zajęć będzie dyskusja na temat przemocy rówieśniczej w Sieci, czyli przemocy przy użyciu Internetu i telefonów komórkowych.

2. Ofiary cyberprzemocy (40 min.)

2.1. Prezentacja filmu (5 min.)

- Nauczyciel prosi uczniów o uważne obejrzenie filmu. Zwraca uwagę, że film powstał na podstawie prawdziwych historii, które zdarzają się w szkołach. Mówi, że w filmie zobaczą wydarzenia oraz usłyszą wypowiedzi swoich rówieśników, do których będzie odnosić się dalsza część zajęć.

2.2. Analiza filmu (10 min.)

- Po obejrzeniu filmu nauczyciel zaprasza uczniów do dyskusji, której celem jest ukazanie specyfiki cyberprzemocy i jej konsekwencji dla ofiary. Uczniowie ustalają, jakich form przemocy doświadczyła Dominika - bohaterka prezentowanego filmu i zastanawiają się, jak mogą się czuć w takich sytuacjach ofiary cyberprzemocy.

Moderując dyskusję nauczyciel akcentuje kolejne etapy historii Dominiki:

- Dominika została sfilmowana wbrew swojej woli;
- Film został rozesyłany przy użyciu telefonu komórkowego;

Scenariusz zajęć „Stop Cyberprzemocy”

- Ktoś zamieścił film w Internecie;
- Dominika dostawała wulgarne SMSy.

Nauczyciel pyta uczniów czy doświadczyli, byli świadkami lub styszeli o podobnych historiach. Ewentualne wypowiedzi wykorzystuje w rozmowie o sytuacji ofiar cyberprzemocy.

Pożądane wnioski dyskusji/komentarz nauczyciela:

- Świadomość, że ktoś dysponuje ośmieszającym filmem lub zdjęciem bywa bardzo trudna do zniesienia i krzywdząca.
- Rozsyłanie i publikowanie kompromitujących materiałów w Sieci powoduje u ofiar strach i wstyd.
- Wulgarne SMSy, wiadomości e-mail itp. potrafią bardzo krzywdzić, a zwłaszcza, jeżeli są otrzymywane od osób z najbliższego otoczenia (szkoła, klasa).
- Ofiary przemocy rówieśniczej często nie potrafią sobie same poradzić z taką sytuacją.
- Wbrew pozorom, przemoc w Sieci potrafi być bardziej dotkliwa niż przemoc w realnym świecie.

2.3. Analiza historii (10 min.)

- Nauczyciel dzieli uczniów na 4 grupy. Każdej grupie przekazuje kartkę z opisaną historią przypadku cyberprzemocy. Każda historia jest inna.

Uczniowie pracują w grupach. Zapoznają się z historią i opracowują odpowiedzi na 2 pytania, które nauczyciel zapisuje na tablicy:

- Jak się czuł/a bohater/ka prezentowanej historii i co mogło się z nim/nią dalej dzieć?
- Jak powinna się zachować ofiara prezentowanej historii?

Historia Kasi

Zbyszek nagrał kamerą w telefonie Kasię - swoją koleżankę z klasy - jak całuje się z chłopakiem. Następnie rozesał MMSem film do swoich kolegów z klasy. Niektórzy z nich wysyłałi go dalej. Jeszcze tego samego dnia ktoś opublikował film w Internecie. Film cieszył się duża popularnością. Na stronie z filmem zaczęły się pojawiać przykre dla dziewczyny komentarze.

Historia Agnieszki

Agnieszka po powrocie do domu ze szkoły usiadła przed komputerem. Chciała sprawdzić pocztę, ale nie mogła zalogować się do swojego konta. Jej hasło nie działało. Następnego dnia w szkole okazało się, że ktoś się włamał na konto Agnieszki i podając się za nią wysłał kilku kolegom z jej klasy upokarzające, wulgarne maile. Adresaci tych wiadomości obrazili się na Agnieszkę i nie chcieli z nią rozmawiać. Od kilku z nich Agnieszka dostała bardzo nieprzyjemne, SMSy. Wiele osób z klasy miało do Agnieszki pretensje za jej zachowanie wobec kolegów.

Scenariusz zajęć „Stop Cyberprzemocy”

Historia Tomka

Tomek bardzo często rozmawia na GG ze swoimi znajomymi ze szkoły i osobami, które zna tylko z Internetu. Od jakiegoś czasu dostaje od kogoś, kto ukrywa się pod różnymi nieznanymi Tomkowi „nikami” nieprzyjemne, ośmieszające go wiadomości. Odpisywał żeby go nie obrażać i starał się ustalić, kto do niego pisze, jednak bezskutecznie. W końcu Tomek sam zaczął odpowiadać w nieprzyjemny sposób anonimowemu nadawcy. Wiadomości przychodziło jednak coraz więcej i ktoś Tomkowi nawet groził śmiercią.

Historia Krzyśka

Krzysiek od kilku miesięcy ma w sieci bloga, w którym często zamieszcza zdjęcia. W zeszłym tygodniu dodał kilka fotek ze swoich urodzin. Kilka dni później dostał w mailu od nieznajomej osoby jedno ze zdjęć urodzinowych zmontowanych tak, że przedstawiało Krzyśka w wulgarny i poniżający sposób. W mailu była też wiadomość, że to samo zdjęcie niedługo zawiśnie w ulubionym serwisie społecznościowym Krzyśka.

2.4. Postępowanie w przypadkach cyberprzemocy (15 min.)

- Nauczyciel prosi wybrane osoby z każdej kolejnej grupy o przeczytanie historii. Następnie cała grupa odpowiada na pytania:

- Jak się czuł/a bohater/ka prezentowanej historii i co mogło się z nim/nią dalej dziać ?

- Jak powinna się zachować ofiara prezentowanej sytuacji?

W odpowiedzi na pierwsze pytanie warto zwrócić uwagę na negatywne emocje, których zazwyczaj doświadczają ofiary cyberprzemocy takich jak strach, poczucie osaczenia, odrzucenia i niesprawiedliwości. Warto również pokazać możliwe zachowania będące konsekwencjami tych emocji, jak nieprzychodzenie do szkoły, ograniczenie kontaktów ze znajomymi, ucieczka z domu a w skrajnych przypadkach nawet próby samobójcze.

Przy odpowiedzi na drugie pytanie nauczyciel kieruje pracą klasy tak, aby w wypowiedziach uczniów pojawiły się najważniejsze zasady postępowania w przypadkach cyberprzemocy. Zasady zapisywane są na dużej kartce lub na tablicy. Ważne, aby pojawiły się wśród nich m.in.:

- Szukać pomocy u zaufanej osoby dorosłej (nauczyciela, rodziców);
- Nie odpowiadać na zaczepki w Sieci;
- Blokować w komunikatorach i poczcie elektronicznej kontakt z niepożądanymi osobami;
- Wymagać natychmiastowego skasowania filmu lub zdjęcia zarejestrowanego wbrew woli ofiary;
- Prosić administratora serwisu o usunięcie kompromitujących materiałów z Sieci;
- Zachowywać dowody przemocy (zachowywanie SMS-ów, historii GG, zrobienie screenshot’a itp.).

Scenariusz zajęć „Stop Cyberprzemocy”

- Jeżeli uczniowie nie wskażą w swoich odpowiedziach na możliwość kontaktu z Helpline.org.pl nauczyciel dopisuje do listy zasad punkt:

- Szukać pomocy u konsultantów Helpline.org.pl

Nauczyciel informuje uczniów o ofercie pomocowej Helpline.org.pl. W miarę możliwości prezentuje uczniom stronę www.helpline.org.pl i pokazuje, jak za pomocą komunikatora, poczty elektronicznej lub telefonu zgłosić przypadek cyberprzemocy:

- komunikator na stronie www.helpline.org.pl;
- telefon 0800-100-100;
- poczta e-mail: helpline@helpline.org.pl.

- Omawiając historię Agnieszki i Krzyśka warto zapytać klasę, czy można było jakoś uniknąć sytuacji w której znaleźli się jej bohaterowie. Należy zwrócić przy tej okazji uwagę na konieczność dbania o to by hasła, którymi się posługują internauci były trudne do odgadnięcia i pilnie strzeżone (historia Agnieszki) oraz, że nie należy publikować w Sieci swoich zdjęć (historia Krzyśka).

Przed ewentualną przerwą nauczyciel podsumowuje dotychczasowe ustalenia i zapowiada, że w drugiej części kontynuowana będzie tematyka przemocy w Sieci.

Druga część (45 min.):

Cel:

- Ustalenie katalogu form cyberprzemocy.
- Zaprezentowanie uczniom konsekwencji grożących sprawcom cyberprzemocy.
- Uświadomienie uczniom roli świadków cyberprzemocy.
- Wypracowanie zasad bezpieczeństwa.

Metoda:

- burza mózgów;
- dyskusja;
- praca w grupach.

3. Formy cyberprzemocy (10 min.)

- W celu podsumowania pierwszej części zajęć oraz uporządkowania wiedzy o cyberprzemocy nauczyciel prosi uczniów o wskazanie, jakie działania z wykorzystaniem Sieci i telefonów komórkowych mogą być krzywdzące dla innych. Prosi uczniów o przypomnienie sobie form cyberprzemocy z filmu i prezentowanych historii, następnie zapisuje na tablicy lub papierze ustalone z uczniami formy. Ważne, aby wśród odpowiedzi znalazł się możliwie wyczerpujący katalog sytuacji definiowanych, jako cyberprzemoc.

Scenariusz zajęć „Stop Cyberprzemocy”

Formy cyberprzemocy: -

- rejestrowanie niechcianych zdjęć lub filmów telefonem komórkowym; -
- publikowanie ośmieszających zdjęć i filmów w Internecie; -
- rozsyłanie ośmieszających materiałów przy użyciu telefonu (SMS, MMS); -
- wysyłanie wulgarnych SMSów;
- wyzywane, straszenie, obrażanie w Sieci i przez telefon komórkowy;
- grożenie komuś w Sieci i przez telefon komórkowy;
- włamania na blog lub konto pocztowe;
- podszywanie się w Sieci pod inną osobę i działanie na jej niekorzyść.

4. Sprawcy cyberprzemocy (10 min.)

- Nauczyciel zapowiada, że kolejna część zajęć dotyczyć będzie odpowiedzialności za przemoc w Sieci.
- Nauczyciel odtwarza fragment filmu z wypowiedzią sprawcy (Robert).

- Zwraca uwagę uczniów, że sprawcami cyberprzemocy nie są zazwyczaj niebezpieczni przestępcy, ale zwykli nastolatki. Odwołuje się do historii z filmu. Najpierw prosi uczniów o wskazanie sprawców przemocy wobec Dominiki. Wysłuchuje odpowiedzi. W podsumowaniu zwraca uwagę klasy na fakt, że sprawcą jest nie tylko osoba, która zarejestrowała film, ale również ci, którzy go sobie przesyłali, którzy publikowali go w Internecie i ci, którzy przesyłali dziewczynce wulgarnie wiadomości. Podkreśla, że wszystkie te osoby są odpowiedzialne za krzywdę dziewczyny.
- Nauczyciel zwraca uwagę na wypowiedź „*To miał być żart ... nie wiedzieliśmy, że tak bardzo ją skrzywdzimy...*” Następnie pyta uczniów, czy takie działania można uznać za żart.
- Prowadzący podkreśla, że nawet pozornie śmieszna lub błacha sytuacja może doprowadzić ofiarę przemocy rówieśniczej do cierpienia. Tłumaczy, że „niewinne” intencje nie są wytłumaczeniem i nie zwalniają z odpowiedzialności za przemoc.
- Nauczyciel odwołuje się ponownie do wypowiedzi sprawcy „*Teraz my mamy problem...*” Pyta uczniów, jakie konsekwencje grożą sprawcom cyberprzemocy.

Scenariusz zajęć „Stop Cyberprzemocy”

- Prowadzący w podsumowaniu zwraca uwagę na możliwość następujących konsekwencji:
 - wezwanie do szkoły rodziców;
 - obniżenie oceny zachowania;
 - możliwość przeniesienie do innej szkoły;
 - odpowiedzialność karna (w sytuacjach łamania prawa, np.: groźby karalne, publikowanie nielegalnych treści, zniestawienie).
- Nauczyciel zwraca uwagę na ostatni fragment wypowiedzi sprawcy „*Chciałbym to jakoś odkręcić.*” Pyta uczniów, czy można odwrócić sytuację przedstawioną w filmie. Przy tej okazji wyeksponowane zostać powinny te cechy cyberprzemocy, które często wpływają na nieodwracalność jej skutków, jak:
 - szybka i duża popularność materiałów publikowanych w Sieci;
 - brak możliwości usunięcia tego typu materiałów z Internetu;
 - doznanie uczucia trwałego cierpienia przez ofiarę.
- Nauczyciel zwraca uwagę uczniów na fakt, że mimo często nieodwracalnych skutków cyberprzemocy osoba, która uświadomi sobie, że kogoś skrzywdziła w Sieci nie powinna pozostać bierna. Nawiązując do sytuacji z filmu prowadzący zajęcia pyta się klasy, co może/powinien zrobić Robert (sprawca), lub osoby, które znajdą się w podobnej sytuacji. Ważne, aby efektem dyskusji były m.in. następujące wnioski:
 - sprawca powinien przeprosić ofiarę swojego „żartu” i zapewnić ją o nie podejmowaniu takich działań w przyszłości;
 - w kontakcie z administratorami serwisów internetowych powinien podjąć próbę usunięcia krzywdzących treści z Sieci;
 - powinien reagować w sytuacji kontynuowania krzywdzących działań przez inne osoby.

5. Rola świadków cyberprzemocy (5 min.)

- Nauczyciel przypomina wypowiedź świadka z filmu (Michał) i pyta, jak należy się zachować w sytuacji podobnej, do tej przedstawionej w filmie. Wystuchuje odpowiedzi uczniów. Nauczyciel prowokuje dyskusję, dotyczącą tego czy pomoc kolegom ze szkoły jest obowiązkiem.

Scenariusz zajęć „Stop Cyberprzemocy”

- Nauczyciel podkreśla, że nie można pozostawać obojętnym wobec krzywdy kolegów z klasy, szkoły czy podwórka. Akcentuje, że reakcja jest obowiązkiem, a zaniechanie działania stawia świadka po stronie sprawców!

6. Zasady odpowiedzialnego korzystania z Internetu i telefonów komórkowych (20 min.)

Na zakończenie zajęć nauczyciel proponuje uczniom stworzenie kodeksu bezpiecznego i odpowiedzialnego korzystania z Internetu i telefonów komórkowych. Dzieli uczniów na cztery grupy przyporządkowując im po jednym obszarze bezpieczeństwa:

1. Co robić żeby nie zostać ofiarą cyberprzemocy?
2. Jak korzystać z Internetu i telefonu żeby nie krzywdzić innych?
3. Co robić będąc świadkiem cyberprzemocy?
4. Co robić będąc ofiarą cyberprzemocy?

6.1. Praca w grupach (10 min.)

Zadaniem uczniów jest wypracowanie zasad odnoszących się do przyporządkowanego swojej grupie aspektu bezpieczeństwa.

6.2. Dyskusja na forum (10 min.)

Nauczyciel zaprasza grupy do zaprezentowania wypracowanych zasad bezpieczeństwa. Zasady zapisywane są na dużej kartce lub tablicy. Ważne by wśród zasad znalazły się m.in. następujące zapisy:

Co robić żeby nie zostać ofiarą cyberprzemocy?

- Dbać o prywatność swoich danych osobowych;
- Zapewniać swoim profilom w Sieci status prywatny;
- Chronić swoje hasła i loginy;
- Nie zamieszczać w Sieci swoich zdjęć i filmów;
- Nie wymieniać się z kolegami telefonami komórkowymi.

Jak korzystać z Internetu i telefonu żeby nie krzywdzić innych?

- Traktować innych z szacunkiem (nie wyzywać, nie obrażać, nie straszyć itp.)
- Nie zamieszczać w Internecie materiałów (filmów, zdjęć, tekstów), które mogą kogoś skrzywdzić;
- Zawsze pytać o zgodę, jeżeli chcemy komuś zrobić zdjęcie lub nakręcić film z jego udziałem;
- Nie rosyłać za pomocą telefonu komórkowego zdjęć, filmów oraz tekstów, które mogą komuś sprawić przykrość.

Scenariusz zajęć „Stop Cyberprzemocy”

Co robić, będąc świadkiem cyberprzemocy?

- Nie przysyłać dalej krzywdzących materiałów, które otrzymujemy w Sieci;
- Zawsze pomagać kolegom i koleżankom, którzy padli ofiarą cyberprzemocy;
- Informować o krzywdzie kolegi lub koleżanki kogoś dorosłego - nauczyciela, pedagoga szkolnego, rodziców;
- Polecić ofierze cyberprzemocy kontakt z Helpline.org.pl lub skontaktować się osobiście.

Co robić będąc ofiarą

cyberprzemocy? - Nie odpowiadać na zaczepki w Sieci;

- Domagać się skasowania filmów i zdjęć nagranych wbrew naszej woli;
- Natychmiast szukać pomocy u kogoś dorosłego - nauczyciela, pedagoga szkolnego, rodziców; - Zachowywać dowody przemocy;
- Interweniować u dostawców usług internetowych; - Szukać pomocy w Helpline.org.pl.

- Stworzony kodeks bezpieczeństwa można powiesić w pracowni komputerowej lub zaprezentować na łamach gazetki szkolnej

Procedury reagowania na cyberprzemoc w szkole

Standardy bezpieczeństwa szkolnej infrastruktury informatycznej

Edukacja na rzecz zapobiegania przemocy rówieśniczej w Sieci

Prawne i psychologiczne aspekty cyberprzemocy

Jak reagować na cyberprzemoc. Poradnik dla szkół.

Przemoc rówieśnicza z użyciem mediów elektronicznych stała się w ostatnich latach poważną kwestią społeczną. Badania pokazują, że przypadków przemocy w sieci doświadcza ponad połowa uczniów w Polsce. Specyfika Internetu i telefonów komórkowych powoduje, że nawet pozornie błahe akty cyberprzemocy stanowią dla ich ofiar poważny problem, z którym często nie potrafią sobie poradzić. Problem ten w oczywisty sposób dotyka szkół.

Niniejszy poradnik adresowany jest głównie do nauczycieli, pedagogów szkolnych oraz dyrektorów szkół podstawowych i gimnazjalnych. Autorzy prezentują w nim specyfikę przemocy rówieśniczej w Sieci, metody i standardy zapobiegania zjawisku oraz procedurę reagowania na przypadki wystąpienia cyberprzemocy w szkole.

Poradnik jest elementem programu „Dziecko w Sieci” realizowanego przez Fundację Dzieci Niczyje w ramach europejskiego programu Safer Internet.

Wydany został dzięki współpracy Fundacji Dzieci Niczyje z Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno Pedagogicznej, organizacją Save the Children Sweden, oraz Fundacją Orange.

Więcej: www.dzieckowsieci.pl